

CAFTING {I
FAIRPLAY

Mihaela Michailov scrie despre noua montare de la Na]ionalul bucure[tean - *Eduard al III-lea*.

-N » PAGINA 3

PRIMUL MAGAZIN CULTURAL DIN ROMANIA » APARE S-MB | TA » EDI]IA DE IA {I » WWW.SUPLIMENT.POLIROM.RO

Suplimentul DE CULTURĂ

NR. 164 » 2 - 8 februarie 2008 » S\pt\m\mal realizat de Editura Polirom [i „Ziarul de la[i” » supliment@polirom.ro

ARTISTUL ASOCIAT

- S\pt\m\ma 1 - Interviu
- S\pt\m\ma 2 - Text de autor
- S\pt\m\ma 3 - Criticii despre...
- S\pt\m\ma 4 - Colegii de breas\ despre...

februarie -
DANIEL
KNORR

{ase pentru Walberberg

George Onofrei

-ntre 24 [i 27 ianuarie, la Akademie Schmöckwitz, n apropierea Berlinului, a avut loc o nou\ edi]ie a „Walberberg Seminar”, cu participarea a [ase autori britanici contemporani. Organizatorul evenimentului este, din 1986, British Council.

-N » PAGINILE 6-7

Trei r\spunsuri de la Nichita Danilov

Interviu de Bogdan Romaniuc

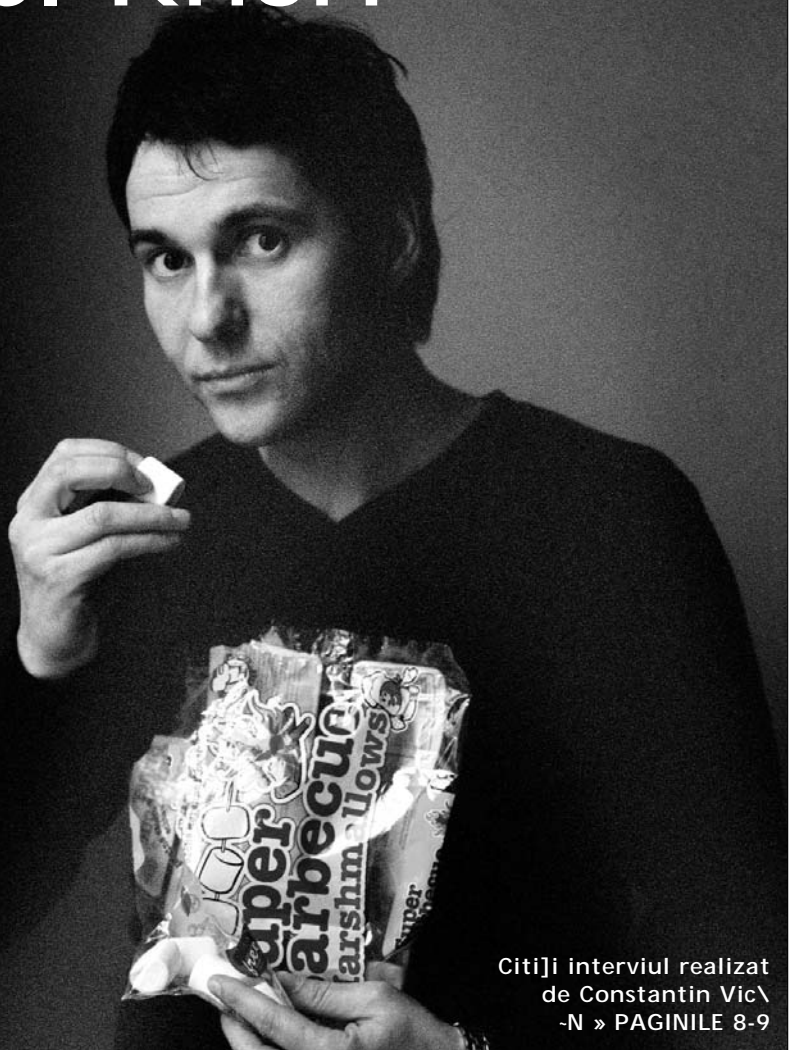
Locomotiva Noimann e un roman erotic complex, care sfideaz\ anumite limite ale cunoa[terii umane. n acest sens, motto-ul preluat din Kundera e c\ t se poate de potrivit: „Exist\ probleme metafizice, probleme ale existen]ei umane, pe care filosofia nu a [tiut nicic\nd s\ le cuprind\ n toat\ coeren]a lor; acest lucru l poate face doar romanul...”.

-N » PAGINA 13

ARTISTUL ASOCIAT AL LUNII FEBRUARIE

Daniel Knorr

Daniel Knorr s-a n\scut n 1968 n Bucure[ti. La v[rsta de 14 ani a emigrat n Germania federal\ . Mai pu]in cunoscut publicului rom\nesc, el a revenit cu proiecte n ultimii ani: n 2001, la Bienala „Periferic” de la Ia[i [i la Galeria Nou\, n 2006 la Studioul Protokoll din Cluj. Ultima sa interven]ie, n 2007, care a st\rnit deja o polemic\, a fost n cadrul proiectului *Spa]iul Public*, realizat de Marius Bablas n Bucure[ti.

Citi]i interviul realizat
de Constantin Vic\

-N » PAGINILE 8-9

Foto: Thomas Deshuber

CIRCUL NOSTRU V | PREZINT | :

Un text pentru doi-trei cititori

Sim]eam nevola, venit\ dintr-un orgollu nu neap\ rat justificat, s\ mi fac un mic titlu de glorie din faptul c\ de Elodia am auzit doar 'n discu]ii, 'n general ironice, cu diver]i prieteni. -ntr-un acces de sil\, am scos dintre canalele televizorului propriu, 'n urm\ cu mai bine de-un an, postul numit OTV, a[a c\ povestea Elodiei a trecut pe lng\ mine, l\ s\ndu-m\ 'ntr-o dulce ignoran]. Mi-am dat seama 'ns\, 'n ultima vreme, c\ titlul de glorie pe care mi-l propusese-ma 'nceput e fals [i, mai r\su, risc\ s\ m\ trimit\ 'n derizoriu. S\ nu [tiu *nimic* despre cazul Elodia, pretinz\nd 'n acela[i timp c\ e[ti o persoan\ activ\ i] interesat\ de lucrurile care se 'nt\mpl\ 'n jurul t\u, ba mai [i scriind „la ziare”, e deja o mic\ ru]ine.

Mi-am dat seama de asta citind numeroase ziare, ba chiar urm\vind [tiri tere pe care le consideram de mult\ vreme 'n general serioase. Astfel am aflat c\ exist\ [i un domn Cioc\, poli]ist de felul s\ 'n]eleg s-a datorat numai [i numai faptului c\ telecomanda pe care o folosea e cam deteriorat\, face greu contacte, iar atunci c\nd vreau s\ schimb canal\ mi ia c\teva secunde bune.

Iat\ deci c\ mi-am format totu]i o p\vrere despre Elodia [i Cioc\ din titluri de ziare [i din c\teva secunde de televiziune oferite de reac]ia bolnav\ a telecomandei mele. [i-atunci, v\ ve]i 'ntreba, dac\ s\nt at\ de pe lng\ subiect, de ce m-am apucat s\ scriu despre acest caz? P\i, v\ r\spund chiar acum: din dou\ motive. Primul e de fapt o l\murire: nu despre cazul 'n sine s\nt tentat s\ scriu, ci despre cum l\ poate vedea din afar\ un om deta]at de el. Al doilea motiv e c\, de vreme ce noi, cei din pres\, fie ea pres\ cultural\ sau generalist\, scriem de multe ori doar pentru a v\ face dvs., cititorilor, pe plac, r\l\ s\ avem mult habar despre ce scriem, de ce n-a] face-o [i eu?

Deci: Elodia [i Cioc\. Dou\ nume. Iar dincolo de ele, o nebulie pe care am 'njeles-o o vreme, r\l\ s-o 'njeleg 'n sine. Am 'njeles-o at\ timp c\ ea se dezvolt\ pe OTV, adic\ pe canalul acela la care eu renun]asem. 'n momentul 'n care Elodia a p\rsit OTV-ul, insinu\ndu-se 'n [tirile celor mai importante televiziuni generaliste private de la noi, ba chiar [i 'n paginile celor mai importante ziare, am 'nceput s\ nu mai 'njeleg nimic. S\ nu mai 'njeleg cum deontologia se ia m\nd de m\nd cu ratingul [i cu tirajul [i 'ncep un dans nebul, str\mb, jalnic, mizerabil. Nu s\nt deloc un purist. Eu nu spun c\ umorul de ast\zi promov\ pe teve e obscen, nu spun c\ sitcomurile rom\ne[ti ar trebui interzise, nu m\ inflamez c\nd oamenii 'nghit pe nem\ncate telenovele [i nici nu m\ dezgust\ [tirile de la ora 5. N-am ideea aia, snoab\ [i complet aiuristic\, 'n opinia mea, conform c\reia televiziunile [i ziarele ar trebui s\ educe gusturile, nu s\ se ia dup\ ele. Sun\ ca naiba, sun\ exact de parc\ ai spune: nici o fabric\ de salam n-ar mai trebui s\ v\nd\ salam, pentru c\ nu face bine la s\nd\ate, ci ar trebui s\ educe gusturile oamenilor s\ m\nd doar salam de soia, r\l\ conservan]i [i recomandat de medicii speciali]ti. Nu acesta e rolul mass media. Mai ales al mass mediei private.

Dar, [i-am pus punct dup\ acest „dar” pentru c\ l\ consider important. Dar deci. Dar cum s\ te-apuci tu, institu]ie de media care [i-ai cultivat un strop de prestigiu, ba chiar te-ai b\ut cu pumnul 'n piepturile editorilor [i redactorilor [i jurnali]tilor [i c\ nu te cobori 'n mizerie, s\ profi]i de un subiect introdus pe pia]\ de cea mai imund\ institu]ie de acela]i tip din Rom\nia? Cum poi]i deci tu, institu]ie ce te-ai vrut cu s\nge albastru, s\ preiei la second-hand un subiect penibil, s\ l\ adaptezi pu]in culorilor tale

[i apoi s\ l\ fluturi 'n fa]a audien]ei proprii, ca [i cum ar fi nu numai propria-]i descoperire, dar chiar una dintre]intele predilecte ale tale, din noianul de subiecte de p\nd atunci?

Pentru c\ spa]iul nu-mi permite s\ m\ mai joc prea mult pe marginea acestei idei, de]i pentru a fi mai explicit\ ar mai fi multe de spus, o s\ fac la final observa]ia c\, pentru a c\ta oar\, presa rom\neasc\, prin unii dintre reprezentan]ii ei de frunte, dovede[te o criz\ acut\ de personalitate. [i-[i umile]te, prin ordin de sur, inclusiv angaja]ii care, p\nd atunci, [i l\ f\cuser\ un titlu de glorie, a[a cum 'nceacam eu s\ mi fac la 'nceputul articolului, din faptul c\ nu s\nt obligat]i s\ coboare, cu cizme sufocate, p\nd 'n ad\ncurile intimit\]ilor oamenilor.

Acum, fire[te, la sf[r]it, mi pun [i eu o 'ntrebare: cum de-am ajuns s\ scriu, chiar colateral, despre Elodia [i Cioc\? Scotocind prin propria-mi con]tin]i], am aflat totu]i [i [i sper s\ m\ crede]i], c\ nu caut nici un fel de audien]. Nu-mi doresc dec\ t\ s\ fiu citit de doi-trei oameni din pres\ care, p\nd mai ieri, se m\ndreau c\ nu cunosc, la fel ca mine, detaliiile cazului. Iar 'n ultima s\pt\mn\, tocmai pe acei doi-trei oameni i-am v\zut [i auzit str\duindu-se s\ disece chestiunea. Pentru ei am scris dec\ acest articol. S\ le bat, adic\, obrazul. Iar fa]a de ceilal]i cititori ai textului de fa], care n-au nici o vin\ 'n toat\ povestea, mi cer scuze. Dar 'i rog s\ se g\ndeasc\ dac\ am gre]it foarte mult scriindu-l.

ROMÂNII E DE{TEP}I

BOR pentru popor

-n s[r] [t-a f\cut dreptate! Dup\ lupte seculare, care au durat vreo opt]pte ani, Biserica Ortodox\ Rom\neasc\ a fost recunoscut\ oficial ca „biserica a neamului rom\nesc”, adic\ prima „ntr-o egal, sper. Oricum, a neamului. Noul

n-au fost niciodat\ specifice nici Bisericii Ortodoxe, nici romanilor 'n general. S\nt treburi de papista [i, nu de adev\ra]i rom\ni. Noi am fost mereu „supt vremi”, nu am c\utat s\ le]im trufa]i 'naintea lor.

» {tim foarte bine c\ Biserica Ortodox\ nu trebuia s\ fac\ nimic. Ea era „supt vremi”. E un prim argument solid 'n favoarea ei.

statut al B.O.R., publicat pe 22 ianuarie 2008 'n „Monitorul Oficial”, dup\ ce a fost aprobat de guvern, o spune clar: „Biserica Ortodox\ Rom\neasc\ este na]ional\ [i majoritar\, potrivit vechimii apostolice, tradi]iei, numelui de credin]ie [i contribu]iei sale deosebite la via]a [i cultura poporului rom\neasc\”. Biserica Ortodox\ Rom\neasc\ este Biserica neamului rom\nesc.”

E un eveniment extrem de important, ce marcheaz\ un moment necesar – de limpezire a identit]ii. Nu e vorba de cet\jenia rom\neasc\, nici de na]ionalitatea rom\neasc\, ci de un lucru mult mai important: identitatea neamului rom\neasc\.

Cre]tin ortodox e r\mas oficial, majoritar [i beneficior. A [tiut s\ fac\ pactul necesar [i a ob]inut [i propriet]ile greco-catolicilor. Exact 'n spiritul „supt vremi” al neamului rom\neasc\, cel despre care pomeneam.

Din pricina leg\turilor ierarhice ale BGC cu papa, guvernul comunist din anii 1940 a decis s\ desfiin]eze cultul greco-catolic. Cultul

Beneficiar. A [tiut s\ fac\ pactul necesar [i a ob]inut [i propriet]ile greco-catolicilor. Exact 'n spiritul „supt vremi” al neamului rom\neasc\, cel despre care pomeneam.

Greco-catolicii au fost decapita]i ierarhic, iar biserica li s-a dizolvat. Majoritatea liderilor BGC au ajuns 'n 'nchisori. Mai tr\ziu unii dintre ei au pactizat individual cu regimul. 'n cazul BOR lucrurile au stat exact invers: institu]ia a pactizat cu regimul, iar preo]ii care s-au opus comunismului au f\cut-o individual. Parc\ e mai 'n spiritul locului, nu?

Dup\ revolu]ia din decembrie 1989, Biserica Greco-Catolic\ s-a re-nfiin]at [i a 'nccercat s\ [i recupereze propriet]ile – 'n cele mai multe cazuri, biserici preluate de Biserica Ortodox\.

BOR a cam refuzat s\ le dea 'napoi [i s-au n\scut scandaluri [i procese interminabile. 'ntre timp, Biserica Ortodox\ a cerut [i ea retrocedarea unor propriet]i care i-au fost confiscate, a unora pe care le dorea [i chiar a unora pe care nu le-avut niciodat\.

Desigur, BGC are dreptate 'n plan ideal, dar Biserica Ortodox\ a judecat mai omene[te, mai lume[te... mai rom\ne[te. Spiritul rom\neasc\ despre care vorbesc l\gsim p\nd [i 'n comedia *Conu Leonida f\l\ cu reac]iunea* a lui I.L. Caragiale (care, ce-i drept, nu era de neam rom\neasc\). Leonida viseaz\ ca dup\ revolu]ie fiecare s\ ia „c\te o leaf\ bun\ pe lun\, to]i 'ntr-o egalitate.” „Pe l\ng\ pensie?” 'ntreab\ Efimija, iar Leonida 'i r\spunde senin: „Vezi bine; pensia e ba[ca, o am dup\ legea veche, e dreptul meu; mai ales c\nd e republic\, dreptul e sf\nt: republica este garan]iunea tuturor drepturilor”. A[a e [i cu BOR: propriet]ile ei le are de mult, pe cele noi le are de noi, iar pe cele ale greco-catolicilor le are dup\ legea veche, cea comunist\.

Deci e dreptul ei.

BOR are c]iva martiri [i o mul]ime de 'nal]i ierarhi care au fost informatori ai Securit]ii. A[a e [i 'n popor: c]iva martiri [i o groaz\ de informatori 'n func]ii 'nalte. Bisericii Ortodoxe 'i place asocierea cu puterea. [i 'n rom\nul 'n general. Biserica Ortodox\ are azi propriet]i [i afaceri prospere, despre care nu se [tie prea exact c\ t\ de limpezi s\nt. Ce mai vrei? Eesen]a romanismului!

[iadar, m\ bucur c\ p\nd la urm\ s-a f\cut dreptate. S\ ne 'mp\cm cu ideea: Biserica Ortodox\ Rom\neasc\ este cu adev\rat biserica neamului rom\neasc\.

Catolic\ ar avea [i ea dreptul s\ fie numit\ „biserica a neamului rom\neasc\”. O fi contribuit [i ea la via]a [i cultura poporului rom\neasc\.

Da, s-ar putea spune [i a[a. Dar asta e s\nt pove]ti vechi, ce nu se mai potrivesc 'ntru totul cu spiritul identitar postmodern al neamului nostru.

Cafting [i fairplay

Eduard al III-lea (Teatrul Național București) este un manifest politic [i un *statement* deontologic. Într-o Românie care relativizează haotic principiile etice, care deconstruiește public semnificațiile morale prestabilite, care branșează justiția la eroare [i investește enorm în retorica disimulărilor [i camuflărilor, opțiunea rezizorală are valoarea unei atitudini politice ferm afirmate [i inteligent susținute. Tocilescu toacă tipuri de coduri etice într-o estetică cu implicații politice [i nu uită nici o secundă de unde a pornit: din contextul periculos de fragil al unei norme astăzi viciate – onoarea.

Mihaela Michailov

TV-leal. M ini [i picioare care se zvârcolesc într-o grămadă pe care fluierul arbitrilor o ordonează. Mecul de rugby e prologul istoriceii cafetii dintre englezi [i francezi. Un sport viril, rău, „coridic” (corelativ contemporan perfect al nfruntării internaționale la scenă deschisă), în care fizicitatea brutală [i dă măsura rezistenței [i forței, nu calcă în picioare fairplay-ul.

Încierarea din primele secunde ale spectacolului apasă pe butonul nfruntării corp la corp, *orgoliu la orgoliu* [i *onoare la onoare*, în mil, în compromisuri [i în soluții paliative. Eduard al III-lea refuză să devină vasalul regelui francez, Ioan de Valois, având drepturi pe linie maternă la tronul Franței, [i începe pregătirile de luptă împotriva francezilor. În același timp, castelul contesei de Salisbury, pe care regele englez încearcă să o convingă să-i fie amant, este asediat de scoțieni. Pasiunea lui Eduard al III-lea pentru contesă se transformă într-o confruntare a creierilor și moartea. Contesa (vulnerabilitatea Criei Mureșan e dublată de fermitatea cu care [i apără intimitatea [i onestitatea) [i aduce pe rege cu picioarele pe pământ. I face o propunere atât de „moral intenționat indecent” (ca să fie mpreună, ea ar trebui să-i onoare soțul [i el soția), nct Eduard [i revine din derapajul erotic [i se pune pe exterminarea francezi. Onoarea pe care contesa mizează e funcția dramatică a declinului, a redimensionării intereselor regelui, a reordonării target-ului principal.

Alexandru Tocilescu concepe un spectacol-arc, cu scene [i detalii care croșetează tema locomotivă [i aduc, fiecare în parte, amănunte relevante.

I se poate reproșa montării lungimea celei de-a doua părți, diluarea unor momente. Există scene care, în sine, [i pierd din substanță [i rol dramatic, ar putea să fie concentrate (scena proiectiei bătăliei urmată de cea a nfruntării proprii-zise). Pe de altă parte, acumularea de detalii concentrice, suprapunerea de fapte concrete [i de mrturii ale temei, justifică, într-o anumită măsură, această desfășurare temporală. Timpul interior al conceptului spectacolului, care implică urmărirea punct cu punct a progresiei temei, te ajută să înțelegi de ce a fost nevoie de o perioadă prelungită de năvăliri [i staționări scenice. De ce Tocilescu a lăsat timpul să aibă răbdare cu sedimentarea jurmintelor, eroice [i politice, între care există o clară interdependență. Pentru ca exact fondul tematic să se poată decanta. Pentru ca să putem vedea cum se adună particulele

de onoare în decizii concrete [i în luări de poziție care nu lasă loc nici unei negocieri perverse, nici unei decapitări a cuvântului dat. Pentru ca să memorăm momentele de atitudine tranșantă care, pușe cap la cap, dau dimensiunea onoarei circulare, rotunde, salvate în final de la orice tentativă de subminare. Acest proces de conștientizare are nevoie de un start, de gradajii, de tensiuni explozive, de liniaritate uneori, de iminente cderi [i de necesare ridicări. De ratări, de transformări [i de eseuuri, în termeni de rugby.

Există cteva redundanțe [i supralicitări (un refren cntat de prea multe ori – „It’s so fascinating” – anulează efectul scontat, proiectia luptei [i lupta în sine, din scenă), trimit la unul [i același sens, finalul e prea explicit [i metaforizant – cnd fiul lui Eduard, Prințul Negru, vorbește fascinat de vrile pe care englezii le vor distruge, de lumea care le va sta la picioare, de sus cad manechine).

O familie lexicală tare

Onoare, onorabilitate, onorant, dezonorant fac parte dintr-o familie lexicală tare în care fiecare particule derivativă aduce un nou conținut semantic moral. Onoarea [i are corespondentul retoric în respect, pentru că cei care nu abdică de la respectarea cuvântului, cei care nu devin instrumente ale disimulării flagrante [i ctitiv dreptul la respectabilitate. *Eduard al III-lea* instituie un cerc virtuos spart din cnd în cnd de tentații

[i provocări. Tocilescu reușește să nu priveze textul de o *poeticitate faptică*, adică de un nivel doi care dă dimensiune acțiunilor proprii-zise. Regizorul echilibrează stralul poetic [i background-ul actantial, aducând anumite accente lexicale contemporane.

Tocilescu lucrează cu noțiuni etice limitate între asumarea pînă la capăt a cuvântului dat, indiferent de riscurile implicate, [i devierea în capcanele trădării stocmai în faptul că valorile etice snt, deopotrivă, vulnerabile [i puternice. Pe acest marcat uneori rsturnat evoluează spectacolul.

„VIP-ul” shakespearian, Eduard al III-lea, face pact cu onoarea. Un pact dus pînă la capăt în ciuda accidentelor conjuncturale.

Drago Buhagiar a optat pentru un singur element arhitectural multifuncțional: o poartă care la început e încadrat în dinamica meciului de rugby, pentru ca apoi să se deschidă ca o pasăre de fier [i să devină punte de confruntare între cei doi regi, loc de unde e anunțat înfrngerea francezilor, spațiu sub care se fac jurăminte de iubire. Cu alte cuvinte, cadrul generic în interiorul căruia diferența specifică între evenimentele și accentuații prin diferite lnsuri sau ridicări ale elementelor componente.

Umorul e contrapunctul pe care regizorul [tie exact în ce situație de tensiune sau totală relaxare (scena în care Eduard al III-lea [i „cenzurează” poetul

să-l introducă.

Eduard al III-lea e un spectacol etic [i politic. Un spectacol în care respectarea publică a cuvântului dă peste nas ipocriziei, iar nerespectarea împinge lama de cuțit în gât.

Lui Ion Caramitru i reușește foarte bine slalomul dificil prin „localiile” onoarei, prin denivelările [i repunerile în drept ale jurmintelor. E purtătorul –

cu o frazare impecabilă a accentelor etice –, cnd seducător, cnd cinic al pilonilor spectacolului. Alături de el se impune (erban Ionescu, Daniel Badale, Drago Stemate, Andrei Aradits, Constantin Dinulescu.

Eduard al III-lea, în viziunea lui Alexandru Tocilescu, e contemporan prin dezbateră tematică pe care o lansează, prin *statement*-ul pe care l susține.

CE-A AVUT & CE-A PIERDUT

» Laureata Nobelului pentru literatură, Doris Lessing, a primit distincția pe 30 ianuarie [i a spus că nu există o bucurie mai mare pentru un scriitor decât, poate, „o mngiere pe crețet din partea papei”, potrivit Reuters. Editura HarperCollins a anunțat la recepție că va dona 10.000 de cări pentru [colile din Zimbabwe.

» Scriitorul Cezar Ivănescu a primit în acest sptmână decizie de colaborator al Securității de la CNSAS. Criticul literar Mircea Mihăieș a declarat că „vor mai fi cu siguranță” dezvăluri dintre membrii UR, unele chiar „surprinzătoare”. Mihăieș a spus că se bazează „pe comportamentul unor scriitori în momente din viața de breaslă”.

SUPLIMENTUL LUI JUP

Dacă ați plîns cu Alib ca Zăpada sau v-a enervat Mickey Mouse, dacă adorați pisicile [i vre]i să vedeți *Cartea Junglei* în mediu interactiv-global, atunci clar aveți bilet de intrare în antiDisneylandul de la MNAC.

PE SCURT

Carnavalul Lolelor, sărbătoare cu gogoși

Sibiul a fost, pentru al doilea an consecutiv, gazda unui carnaval inedit, cu muzică, dansuri tradiționale ale germanilor [i gogoși]. Carnavalul Lolelor, organizat de Asociația „Breasla Lolelor”, cu sprijinul Forumului Democrat al Germanilor din Sibiu, reconstituit un vechi obicei, iar pînă în 2007 obiceiul era „pus în scenă” doar la Agnita.

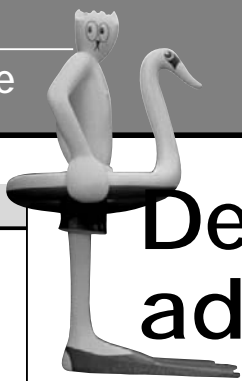
Trei mii de gogoși au „mărșărit” lolele sibiene adunaji în centrul orașului. Parada celor o sută de personaje mascate a strălucit Bulevardul Coposu, Strada Cetății, Bulevardul Bălcescu, spre a poposi în Piața Mare [i Piața Huet.

Obiceiul, dispărut din România odată cu emigrarea masivă a sașilor din Transilvania, este atestat din secolul al XVII-lea [i „nglobează” obiceiuri ale breslelor din Evul Mediu. Parada lolelor prezintă breslele tradiționale [i dansul lolelor, împreună cu reprezentații de mîiestrie ale personajelor mascate.

Personajele tradiționale prezentate în Breasla Lolelor reprezintă cele mai importante bresle meșteșugărești din Agnita: Breasla Bănarilor reprezentat de Coroana pe care sînt așezate patru vulpi cu cîte un jder în gură [i de un urs cu stîlpul său; Breasla Croitorilor reprezentat de Călușul Croitorului împreună cu călușul său, [i Breasla Dogarilor reprezentat de un bărbat ce învîrte o doagă de butoi pe care sînt așezate în formă piramidală pahare pline cu vin. Conducătorul Paradei este nsoțit de doi ngerași.

Pe lângă costumele inedite, farmecul acestui vechi obicei este faptul că trecătorii sînt prinși de lole cu biciul de piele, în jurul taliei, fiind luați în dans. Apoi primesc drept recompensă o gogoasă.

Pentru numele de „Lole”, în german „Urzeln”, există o legendă: pe cînd Agnita era atacată de turci, o curajoasă localnică pe nume Ursula s-a năpustit asupra dușmanilor într-un costum zdrențuit, sunnd din clopot [i pocnind din bici, astfel sperindu-i [i alungându-i. În 1911, breslele din Agnita au organizat pentru prima oară o paradă comună. (V.N.)

Expoziția

Animations/Fictions

este un act de oficializare a unei pop-culturi atît de productive care se dezvoltă acum [i în România: animația ca produs al celorlalte arte vizuale, animația ca resursă creativă a celorlalte arte. De la Gogo, trecînd prin puținele ore de desene animate ale vechii televiziuni (parțial color!), la Walt Disney [i zecile de canale specializate, alături de întreg fenomenul de masă al benzii desenate [i al filmelor de animație (fără a lua în calcul expozițiile dedicate conexiunii animație – cultură vizuală în muzee) e un drum lung.

Constantin Vic

Poziția curatorială a Ruxandrei Balaci – animațiile sînt un fenomen de masă care modifică (prin interacțiune sau prin difuziune) arta contemporană – se susține, ironic, la nivelul întregului Muzeu Național de Artă Contemporană (MNAC). Dacă *Animations/Fictions* e o selecție de lucrări internaționale din ultimii 40 de ani care conving că în domeniul vizualului transferul de practici [i idei e permanent, sub masca unei culturi populare, etajele 2 [i 3 ale MNAC-ului (adică cele

dedicate achizițiilor românești din 2007) sînt dovada clară că din cultura română lipsesc multe fenomene: animația, un teritoriu mental civilizator, nu există încă pentru publicul românesc. Gen marginal, comercial, utilizat în varianta bidimensională (adică banda desenată) de către propaganda comunistă (reviste precum „Cutezătorii”), animația nu [i-a făcut încă loc în imaginarii artiștilor români. Dar acest gol cultural se umple, încet-încet. Nu încă [i în achizițiile publice. Dar priviți atent în jurul vostru pe stradă, acolo animația deja controlează

mintea street-artiștilor.

Oniricomics, Disney snuff [i alte întmplări

Animations/Fictions e rezultatul unei colaborări între Centrul Național al Artelor Plastice (Franța), MNAC, Ambasada Franței [i Institutul Francez din București. Lucrările fac parte dintr-un fond public de artă contemporană al Franței (FNAC) [i de aceea sînt folosite [i în exportul cultural. Ceea ce se regăsește la MNAC e o selecție cu o temă fcută de un curator

Wang Du – Défilé

Star Trek: The Romanian Generation

Un camarad, regizor de film, a rîs de mine afa cum numal artiștii [tiu să o facă.

Asta s-a petrecut după ce i-am spus că, în ultima perioadă, m-a lovit patima serialului SF *Star Trek*. Bănuiesc – n-am îndrăznit să-l întreb mai multe! – că rîsul său era legat de calitatea scenariului [i de „partea estetică”. Nu-l contrazic (în totalitate), dar reacția lui m-a pus pe gânduri: de ce m fascinează căpitanul Jean Luc Picard acum, a[a cum, în copilărie, mă jinea ore întregi lipit între pagini căpitanul James Cook? De ce domnul regizor a mustăcit un rînjit, alături nău, năinte de a trînti combinația letală spre moaca-mi, de remarca „hai,

bă, omule, mă dezamăgești...”? Singura explicație cît de cît rațională la care am ajuns e legată de atmosfera începutului de an. An electoral, cu mult bălci [i dat la gioale, cu dosare [i cu demoni care, într-o confuzie de personalitate, se cred ngeri. Cu Băscescu jucînd ping-pong în prime-time cu Meleșcanu. Cu aceiași analiști politici încercînd să calculeze, seară de seară, normala la plan a cîte unui cataroi aruncat de Cotroceni înspre Victoria sau „vi]vercea”.

Star Trek-ul meu, ridicol pentru unii, ridicol, probabil, pentru majoritatea năleaptă a „Suplimentului”, mi oferă posibilitatea să năleg,

măcar la nivel de concept, „întîlnirea cu alte specii umanoide”. Cu klingonienii lui Băscescu, specie mereu pe cale de apariție surprinzătoare, avînd ritualuri complicate [i clamînd, în permanență, un „sim” al onoarei” în orice bălăie (politică, intergalactică [a.m.d.). Onoare care nu e onoare, dacă nu se lasă măcar cu o [ră de sînge (fie în [i dintr-un nas extraterestru cu trei nări). Cu ferengiul lui Triceanu, negociatori născuși, omniprezenți în galaxia noastră carpato-danucă... O specie de care e bine să te ferești, chit că [i recunoști [i [i respecti inteligența nativă [i simțul banului. Cu romulanii din penumbra, înă despre care

LA LOC teleCOMANDA

Alex SAVITESCU

se vorbește ca fiind „grupurile de interese”; specimene cu care ne e foarte greu să interacționăm, deoarece nu le purtăm încrederea nici o secundă, fiindcă se aseamănă atît de bine cu noi, în situații discrete de viață cotidiană. Cu, în definitiv, toate creaturile din Calea Lactee, peștri pînă la Dumnezeu [i zgomotoasă pînă la ultima planetă de clasă M, „locuibilă”.

În serialul acesta există un personaj dintr-o specie capabilă să simtă reacțiile [i sentimentele celorlalți. Personajul în cauză e

consilierul navei interstelare. Stau [i mă întreb, de cînd a pornit tot zumzetul cacofonic dinspre Capitala politicii noastre, cum s-ar descurca domnișoara Deanna Troi într-o [edină în plen a Parlamentului, unde se strîng românii cu ferengi [i cu klingonienii mioritici. Ar fi ea capabilă să suporte toate gîndurile celor prezenți? Ar putea să nu pună stăpînire pe dînsa nebunia? Cel mai probabil, un telepat picat între taberele din politica noastră s-ar teleporta urgent pe navă [i ar zbughi-o, cu viteza de 9 warp, înspre cea mai apropiată galaxie.

M-a [ocacat tripul tradiționalist-ortodoxist al lui Constantin Flondor în *Lemnul lui Iisus*, dar m-a restartat bine ecranul de *Turn off* pictat de Florin Ciulache. Conexiunea exista.

român, în colaborare cu un „comisar” francez. Rolul de investigație al organizațiilor se grupează în jurul utilizării desenului animat [i al BD-ului ca elemente [i referințe], sau pur [i simplu practic] cultural, în lucrările artiștilor contemporani, cu precădere francezi. Se observă neregul traseu, de la o manieră pop-art de a insera elementele acestei noi culturi vizuale, pînă la un act de asumare implicită [i de transformare a animației în operă individuală. Aceste jinte, formulate explicit de curator, sînt recognoscibile în lucrările alese. Peste 20 de artiști sînt prezenți, unii cu mai multe lucrări, pînă în august 2008.

Dacă aji pîns cu Albă ca Zăpada sau v-a enervat Mickey Mouse, dacă adoraji pisicile [i vreji s' vedeji *Cartea Junglei* în mediu interactiv-global, atunci clar aveji bilet de intrare în antiDisneylandul de la MNAC. -nc\ de la intrare în Inji o instalație desprins\ parc\ dintr-un parc de distracții: da, e parcul uman al secolelor XX-XXI, în care personaje supradimensionate fac ce [tie mai bine omul social: atac [i agresează. O n[fruire de soldaji] [i ma[nvrii de luptă, foarte frumos colorate, reprezint\ imaginea grotesc-umană a unei apocalipse de poliester [i carton. Wang Du, artist chinez care tr[ie]te la Paris, este cel care deschide expoziția cu un *Defilé*. Dacă -nc\ nu v-aji -ncins, ca-n jocurile din copilărie, atunci e clar, trebuie s' num[raji] vervele din *Gathering Paradise*, o lucrare din 1991 a lui Sandy Skoglund. Lucrarea face parte dintr-o serie din anii '86-'91: ntr-un mediu aseptice, ultracivilizat, apar animale [i deodată timpul diferențelor de specie la sf[rit: 'napoi' ntr-o vreme cînd omul vorbea [i cu animale. Cam cum fac [i personajele în desene animate.

Psihologia post-Disney începe un pic mai ncolo. Cu un *Mickey Matchhead*, o lucrare din 1994 a lui David Mach. Din beje de chibrituri, o sculptură în care Mickey Mouse e mncat de un cap imens,

adormit. -n]elegi ce vrei, chibriturile sînt reale, operă autodistructivă în posibilitate. Nu aji n]eles -nc\ ce sp[are de min] face Disney exact cu aceea[i metodă prin care ne mbie la fic]iune [i dragoste? Mergem mai departe la scurtul film al lui Pierre Huyghe despre vocea Albei ca Zăpada. Un film straniu în care se explică cum compania Disney a utilizat at[ta timp o voce a unui om real f[r\ a-i oferit acestuia drepturile. Dar în 1996 artista [i-a „recup[at” vocea. Piticii oare ce mai fac? -n aceea[i -nc\pere, artistul Pierre Bismuth combină diferite versiuni titrate în limbi naționale a *C[r]jii Junglei*. Globalizarea vine prin desene animate?

Hardcore despre viitor

Probabil, artistul central al acestei expoziții e Alain Séchas. Prezent cu mai multe lucrări, artistul francez joacă rolul „moralistului” ironic, eliberator, ntr-o lume în care formele cele mai simple, [i cele mai naive, devin obiecte de consum. Pisica cu colac de salvare, o piscă din care doar ceea ce [tim noi c' ar fi o piscă] ne mai face s' o numim a[a, a devenit ea -ns[i un obiect fetit[al artei contemporane, a[a cum [i Tom&Jerry erau Marx [i Engels ai p[rin]jilor no[tri]. [i ea e marca Séchas. Tot Séchas e prezent [i cu o lucrare parodic-critică din 1995: *Profesorul de suicid* a[ezat în fața elevilor le explică, printro *proiecție*, sinuciderea. Scena se repetă în instalațiile inevitabile, automat, cu sinuciderea la 10 secunde. Mulaj de ghips [i opus 77 de Haydn: două elemente din inversarea funcției distractive a animației. Exercițiul despre moartea publică, prin teroarea „profesorilor” [i *loop*-ul explicativ al televiziunii.

Povestea continuă pe două niveluri ale muzeului, cu animații sau remixuri de benzi desenate, prin accentuarea iconurilor dominante ale culturii populare (subversiv modificat Disney cum pretutindeni) sau prin *updat*area unor

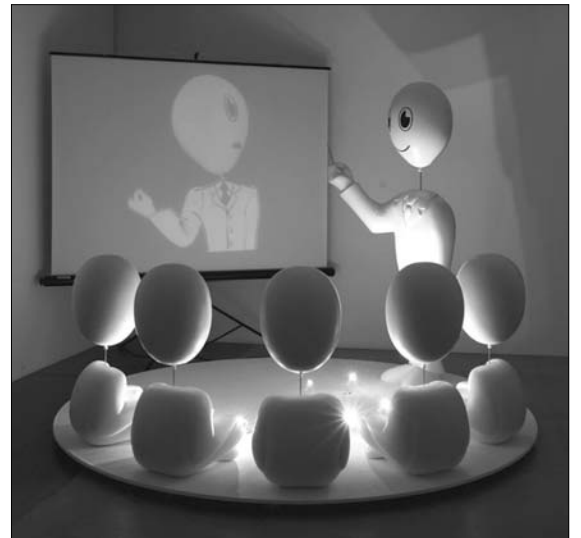
genuri [i stiluri mai vechi (cum ar fi povestea fantastică) la obsesiile contemporane.

Achiziții 2007, vreo 5-6

Ultimele două etaje sînt dedicate achizițiilor cu scandal din 2007 [i lor li se al[tur\ lucrări din anii '70-'80 ale artiștilor români. Paul Neagu, Horia Bernea sau Peter Iacobi sînt prezenți (unele lucrări pentru a două oar\ la muzeu) pentru a recondiționa oarecum istoria artei contemporane la noi. Lucrări de Napoleon Tiron sau Geeta Brătescu -nc\ mai interesează, chiar dacă uneori, tocmai venit din expoziția de *Animations*, simji un decalaj [i un gol cultural: timp de 50 de ani, cultura vizuală a fost at[de redusă în România. Lipsa anumitor medii (video, de exemplu) explică multe.

M-a [ocacat tripul tradiționalist-ortodoxist al lui Constantin Flondor în *Lemnul lui Iisus*, dar m-a restartat bine ecranul de *Turn off* pictat de Florin Ciulache. Conexiunea există, [i asta se vede [i în filmul lui Denes Miklos, o parodie telenovelistică după o poveste cu b[ieji r[ăi, droguri [i pe[ti, care se n[tmpl\ ntr-un sat maghiar-românesc. Filmul *Pe[tele* a lui Miklos e o alt[fa] a aceleia[i zone ca-n filmul lui Dan Acostioaei. Acesta din urmă nregistrează Jara-antier, reconstrucția unei lumi oricum *work in progress*. Trimiterile la anii '70, cînd socialismul atinsese apogeul [i „construia” tot se pun în raport cu actuala construcție a capitalismului, la fel de dinamic [i nivelatoare. Video nu e chiar un mediu inutilizat aici, se poate vedea în lucrările lui Ioan Grigorescu sau Iosif Kiraly, care duc rezistența imaginii la maxim în actul ei de arhivare.

Expozițiile de acum reamintesc rolul muzeului în mișcarea de selecție [i de „canonizare”. Tot el face [i munca de cooperării de zone culturale care pot fi naturalizate aici. Mai bine zis, cu ambele expoziții, a ncercat s'-[i atingă ambele roluri. Poate c' a [i reușit.

Alain Séchas – *Professeur suicidé*

ANIMATIONS/ FICTIONS

Opere din colecția *Fonds national d'Art Contemporain*, Paris ianuarie – august 2008
22 de artiști francezi [i străini peste 40 de lucrări (pictură, grafic, instalații, videoart, animație)

Curator: Ruxandra Balaci
Co-organizator: Claude Allemand-Cosneau

L'ENCLOS DU PANTIN

-n paralel, Institutul francez din București, se află o lucrare a artistei Annette Messenger, *L'Enclos du Pantin*, care a c[igat Leul de Aur la Bienala de la Veneția din 2005. Instalația, un vis freudian cu un pinochio în rol principal, vine direct de la Centrul Pompidou. Poate fi văzută pînă la finalul lui martie.

Pagina cu reclame: „pre]ioase inven]iuni care conserv\ frumoșe]a [i fune]a”

Sntem Invadați de publicitate pe toate posturile de televiziune, n ziare [i reviste. Reclamele ne agasează uneori, cele bune ne amuză, dar parcă în ultima vreme publicității de pe ale noastre mealeguri au intrat în criză de inspirație, nu a mai apărut de mult un spot care s' m[amuze, s' spargă gheaja [i atenja. (Pentru cei care iubesc reclamele de [tepe, le recomandăm pînă la urmă toturul spot românesc inteligent o reclamă nem]ească savuroasă la Dacia Logan, pe site-ul www.dacia.de).

Presa de acum mai bine de un secol n urm\ dedica publicității ultima pagină. Această ap[reie nu mult diferită de secțiunile de mare publicitate ale ziarelor de astăzi, cu anunțuri ncasate, scrise cu tot felul de fonturi, cu titluri ngroate (inițial scriseșem „n bold” – cam nepotrivit, totuși, pentru

1800!) [i majuscule. Reclamele sînt, în marea lor majoritate, un deliciu de lectură. -n plus, surprinzătoare este similaritatea mesajelor [i a limbajului. Se [tie, de altfel, c[limba presei a contribuit nu doar la evoluția limbii literare, a stilului scriitoricesc, a stilului jurnalistic în sine, ci [i la formarea limbajului publicității. (Filologul Alexandru Andriescu dedică o carte acestor aspecte: *Limba presei românești în sec. al XIX-lea*, Iași, Editura Junimea, 1979). -n afară de asta, ce lifestyle history s-ar putea scrie doar citind paginile de publicitate ale ziarelor de demult! Ce preocupări de s[ntate [i frumoșe erau cucoanele [i boierii no[tri, ce fel se distrau la petreceri, ce vinuri consumau, cu ce parfumi n]miresmau saloanele!

„Au sosit M[ns]rii [i Cati-fele de Lyon, Confec]iune de Cati-fe Postav [i Astrachan,

Man[oane [i Capu[oane, Materii de Mobile [i Covoare, Lampe de Berlin, Serviciiuri de Cristal [i porcelan, P[nc]zii [i C[me]i de Holanda, M[nu]i, Cravate [i Parfumerii de Paris [i Londra, Bijuterii, Obiecte de artă n bronz, Bomboane [i [ocolad] de Paris, Juc[rii pentru copii, Ceai, Untdelemn [i Sardele de Nantes, Vina]uri [i Liqueure str[ine” – iat\ caseta publicitară a *Magasinului Prunkul* și *Karakasch*, care deschide pagina de reclame a primului număr al „Curierului de la]i”, n urm\ cu 135 ani de ani, adic\ n 1873. Tot n deschidere, n colul din st[nga, un anume Dr. Carol Konya al c[rui nume era, „mi dau seama, un fel de marcă locală – popularizează produsele sale de ngrijire, autentice (clienji] s' caute „adev[rate ap] ferugi-noas\ cu numele [i [tampla pe etichetă”, de ajutor pentru

st[ri de „iritabilitate” [i s[blire generală a trupului”, printre care [i apa de gură Dentallina, ce n]vie gingiile, conservă din]ii mai mulji ani, d[respira]iei un miros plăcut, dep[rează durerea m[selelor”. Pentru damele care c[ntoreau la Paris, „Curierul” publica [i reclamă la *Parfumerie Victoria* de pe Rue Richelieu 46, Paris. Aici se g[seă „regele parfumurilor”, Victoria, care [i-a „c[igat un mare nume la circul noble]ei”. Dept urmare, comercianji ndemnau cititorii s' cumpere de aici „Extractul de ylangilang [i Bouquet de de Manille” – al c[rui ntrebuin]are, n[tre]te pielea [i p[strea] colorul fejei n fr[gezimea [i fresche]a fune]ei” – [i s[vl] folosească n locul tuturor coloniilor, inclusiv n locul coloniilor de Florida (astăzi comerciantul ar fi acuzat de publicitate agresivă, mpotriva altor m[rci]. Tot la

DAMELE GAZETIERE

Emilia CHISCOPI

Parfumerie Victoria, se mai comercializau „Oleu [i Pomad Miranda”, care „n[tre]sc [i nfrumuse]ează p[ru]l [i d[un parfum nespos de plăcut”, saponul Miranda”, care „d[pelei o molitate [i lucire similii de catife” [i elixirul de gură „Dentorine”, care mprosp[tează [i cur]e]te gura, n[tre]te ginginele [i ap[ur] din]ii de carie”. Tot pentru frumoșe]a [i tinere]ea „ve[nic]ă a damelor [i domnilor erau prezentate cosmetice fran]uze [i ce se puteau g[si, de data asta, chiar locco, n Iași, „la Farmacia Emil Orlynsky, pe strada Mare, [ng\ Palatul administrativ”. „Avis au monde elegant!” era titlul reclamei la „Remediiuri de nfrumuse]are [i totodată ca articule de toaletă”, avizate de ns[[i „autoritatea medicală a guvernului francez”. Dintre acestea, celebra

Poudre Pompadour, „din extract de fleurs de Indes” – „pre]ios[inven]iune”, care „conservă frumoșe]a [i fune]a pelei pînă la b[tr[ne]”, ale c[re] efecte au fost probate de ntrebuin]area ei cu succes de „celebre frumoșe]e ca Pompadour, Ninon, la Valière, Marquise de Montespan”. [i m[opresc aici (de]i multe dr[ag]u[enii publicitate a[mai avea a v[prezentă. -nchei cu „Eau de Lys de Lohse (emulsion laiteuse) – recunoscută de toji medicii renumi]i [i de mii de dame [i de b[rb[ri] ca singur mijloc adevărat de nfrumuse]are”, care „netezesc s[bcăriturile fejei, dep[re]tează n timpul cel mai scurt p[rliturile [i arderea soarelui” [i „procură un aspect fraged [i junesc”. La o a]a descriere pînă [i c[inele Shar-pei, cu pielea numai riduri, din reclama la Garnier Lift ar fi invidios!

{ase pentru Walberberg

ntre 24 [i 27 ianuarie, la Akademie Schmöckwitz, în apropierea Berlinului, a avut loc o nouă ediție a „Walberberg Seminar“, cu participarea [ase autori britanici contemporani: Patricia Duncker, Leila Aboulela, Andrew Cowan, Stephen Knight, E.A. Markham [i Alice Oswald.

George Onofrei

Alegerea scriitorilor a fost realizat în direct legătură cu tema de anul acesta, „Rooted Realities and Maps of Migration“. Seminarul, organizat pentru prima dată în 1986, este adresat specialiștilor în traductologie, profesorilor de literatură britanică [i creative writing, editorilor [i jurnaliștilor. Majoritatea participanților de până acum au fost din Germania, însă anul acesta, grație noii strategii a British Council în Europa, au avut acces la „Walberberg Seminar“ [i polonezi, spanioli sau români (din România mai fiind prezent [i Marius Chivu, redactor la „Dilema Veche“ [i editor coordonator la „Dilemateca“). Interesul British Council pentru spațiul german este unul firesc, de vreme ce aici se traduc cei mai mulți autori britanici.

British Council a ales-o pe Patricia Duncker pentru a coordona din punct de vedere literar edițiile din 2008 [i 2009 ale seminarului. Duncker explică faptul că nu a dorit vedete la Schmöckwitz, ci autori cu un stil unic, a căror operă se definește în raport cu tema – sînt scriitorii care, prin scrisul lor (într-o altă limbă decît cea maternă, în acest caz engleză), ajung să traducă unui

public occidental lumea din care provin. Cele mai puternice exemple dintre autorii prezenți sînt Leila Aboulela, care s-a mutat la 20 de ani din Sudan în Marea Britanie împreună cu soțul său [i care a scris despre viața tinerelor musulmane în Londra sau E.A. Markham, poet [i autor de proză scurtă, născut în insula Monserrat din Arhipelagul Caraibelor – care a trăit din 1956 în Marea Britanie, iar din 2005 locuiește la Paris.

Viața unei fete musulmane la Londra

Leila Aboulela [i-a scris primul roman înainte de 11 septembrie 2001, prin urmare consideră că scrisul său nu a urmărit o agendă politică, deși vorbea despre viața comunității musulmane în Londra. Din punctul său de vedere, chestiunile de ordin politic vin [i trec, însă multe dintre acestea au o rădăcină „săvâtoasă“, în sensul în care vor reapărea permanent. „Tatăl meu a fost liberal din punctul de vedere al religiei, prin urmare mi-am însușit o credință de sorginte feminină, venind de la mama. Am fost învățată să am o relație mai personală cu Allah, iar nu una patriarhală, bazată pe legi [i reguli stricte.“

Leila Aboulela a adus în discuție o realitate interesantă legată de emigranții în Marea Britanie din lumea musulmană. „Unii, confrunțați cu «lipsa de islam», au devenit dintr-o dată puternic musulmani, au acceptat provocarea de a găsi islamul în Occident.“ Revenind la tema propriu-zisă a seminarului, autoarea a explicat cum a năjles să scrie despre islam [i viața în Occident a unei tinere musulmane. În primul rând, Aboulela a vorbit despre nevoia de a traduce o lume alta. În plus, nici măcar copiii săi nu vor [i arabă, prin urmare a admis că scrie chiar [i pentru o parte a familiei sale. Exercițiul de traducere a devenit evident atunci cînd a dat spre traducere unul dintre romane în limba arabă – pasaje consistente au trebuit reduse sau eliminate deoarece explicau lucruri subînțelese în lumea musulmană. În discuția ce a precedat lectura lui Leila Aboulela s-a ajuns la concluzia că soluția „traducerii“ se dovedește optimă doar pentru acei autori dezrădăcinați, ajunși să scrie într-o limbă străină. Dacă autorii sudanezi ar urma aceeași rețetă pentru a deveni cunoscuți în străinătate, aceasta ar însemna o limitare a culturii lor. „Nu poți progresa fără profunzime, deschiderea prin scris a lumii tale către Occident are dezavantajul ca prin explicare să se piardă profunzimea.“

Autor [i autoritate

Una dintre cele mai interesante dezbateri ale seminarului a fost cea legată de autoritatea pe care o exercită autorul asupra publicului său [i limitele acesteia. În fapt, dezbateră pleacă de la o realitate nu foarte împăcimentată în România: aceea a lecturilor publice [i a discuțiilor libere cu cititorii de după acestea. Patricia Duncker a înțeles și explică audienței că fiecare dintre cei cinci autori invitați la „Walberberg Seminar“ este „un curajos“ deoarece fiecare acceptă [i o altă

versiune a realității în afară de cea proprie.

Andrew Cowan a povestit cum apariția primului său roman, în 1994, *Pig*, i-a adus o anumită celebritate în lumea literară, fiind un obiect de premii. „Nu [tiu dacă e un lucru obișnuit ca un tânăr să aibă succes după ce a scris o carte onestă [i adevărată sau eram doar eu alesul acelor vremuri“, a spus Cowan, adăugînd că autorii zilelor noastre au devenit showmen, iar literatura un adevărat spectacol. Prin urmare, scriitorii nu pot păstra distanța față de publicul lor, mai mult decît atît, avînd chiar datoria de a-l mulțumi în cadrul unui show.

Tobias Doring, un obișnuit al evenimentelor literare germane, l-a citat pe unul dintre autorii pe care i-a introdus pe scenă. Acesta fusese de pînă cînd „lectura publică“ este, la prima vedere, o contradicție în termeni. „E vorba despre *entertainment* de proastă calitate, nu de literatură“. „Cert este că, a continuat Doring, la final se întîmplă și vin din pu-

blic o întrebare timpie. Dar nu asta e important! Această întrebare timpie poate să atragă un răspuns foarte bun al autorului. Pentru că publicul nu vrea neapărat să afle ceva anume, ci să intre pur [i simplu în dialog cu scriitorul“. Tobias Doring a povestit cum, la München, l-a introdus pe Chuck Palahniuk. Iar la finalul lecturii, nimeni din sală nu dorea să adreseze o întrebare. Atunci a început Palahniuk să adreseze întrebări audienței. „ntrebări de genul „în a doua mea carte, personajul principal avea un cîine. Cum se numea cîinele?“

Un alt participant la seminar, invitat principal în dezbateră despre autor [i autoritate, Bernhard Robben, a fost de pînă cînd să nu ar trebui să fim prea disperați după autori ce [i cultivă un cult al personalității. „Dacă autorii [i exercită autoritatea? Da, adesea o fac!“ Andrew Cowan i-a adus în discuție [i pe acei autori care refuză să iasă în public, definindu-i drept „anonimi care aleg să rămână anonimi“.

BIBLIOTECA DIN PETRILA DE ION BARBU

PUBLICITATE

Cîștigătorii campaniei „Artistul asociat“ din luna ianuarie:

» DVD Fix alert – comentariul semnat „paula“ pe www.supliment.polirom.ro
» DVD Eminescu vs. Eminem – P. Hotnog, la [i scrisoare pe adresa redacției

Cîștigăți unul dintre cele două volume Carte de artist oferite de Daniel Knorr!

Snteți invitați să comentați pe marginea paginilor dedicate campaniei, prin e-mail: supliment@polirom.ro, pe site-ul www.supliment.polirom.ro – secțiunea „Artistul asociat“ sau prin po[tă: la [i, B-dul Carol I, nr. 4, etaj 3, CP 266. Data limită de expediere a mesajelor: 26 februarie.

LEILA
ABOULELA

»

„Alice Oswald m-a întrebat dacă scriu acum [i pentru copiii mei. Nu m'g'ndisem p'n' atunci la asta, dar mi-am dat seama că are dreptate! E ca [i cum mi-a[fi dat spre adop]ie copiii Marii Britanii.”

7 «

ordinea de zi

Stephen Knight, Andrew Cowan, Leila Aboulela

Fondatorul seminarului – Michael Bradbury

„Walberberg Seminar” este unul dintre puținele evenimente cu caracter literar pe care British Council le susține în Europa. Seminarul a fost creat în 1986 de Michael Bradbury. De atunci, evenimentul a prezentat anual unui public german autori contemporani britanici. -n primii săi ani, acesta avea ca temă generică literatura contemporană [i se preocupa de exercițiul traducerii sau de creative writing. -n ultimii ani, seminarul [i-a propus să introducă noi idei în creative writing-ul din Germania.

Anticleric, anti PC

E.A. Markham s-a definit ca autor chiar în cadrul dezbaterii „Rooted Realities and Maps of Migration” drept anticleric [i a explicat ce efect are asupra operei sale această realitate. „Fundamental s'nt puțin ateu, prin urmare te simți ca [i cum te-ai împotrivi unei forțe care oricum te va învinge ulterior. Dar nu ai încotro, trebuie să conștientizăm! E foarte important pentru mine în orice moment să [tiu în raport cu ce m'opun.” Opoziția poate privi pe Dumnezeu, pe Biserică sau calculatorul.

Citiți și în viitoare un interviu cu scriitoarea Patricia Duncker despre motivele pentru care a ales tema [i autorii acestui seminar, [i unul cu Jonathan Barker, senior consultant al departamentului de literatură al British Council, despre transformările prin care a trecut „Walberberg Seminar” [i noile strategii ale instituției pe care o reprezintă.

E.A. Markham, Alice Oswald, Patricia Duncker

Mă interesează să dezvoltă pentru so

Daniel Knorr s-a născut în 1968 în București. La vârsta de 14 ani a emigrat în Germania federală. A studiat la Academia de Arte din München [i la Vermont College din Statele Unite ale Americii. Prima expoziție personală o are la München, în 1994.

Mai puțin cunoscut publicului românesc, el a revenit cu proiecte în ultimii ani: în 2001, la Bienala „Periferic” de la Iași [i la Galeria Nouă, în 2006 la Studioul Protokoll din Cluj. Ultima sa intervenție, în 2007, care a stârnit deja o polemică, a fost în cadrul proiectului *Spațiul Public*, realizat de Marius Babias în București.

Daniel Knorr reușește să facă [i prima pagină a ziarelor din România, în 2005, când s-a ocupat de pavilionul României la a 51-a ediție a Bienalei de la Veneția. Propunând un concept-limită, *European Influenza*, a reușit să enerveze o serie de oameni politici [i jurnaliști ncrâncenaji. În fond, Knorr a propus ultima fază a artei contemporane, când obiectul a fost înlocuit cu conceptul, [i materialitatea spațiului cu percepția personal-temporală care materializează opera. Deschizând total un pavilion național a încercat să dezvolte ceea ce românii încă nu [tiu: că Europa (ca organism politic, economic [i social) va intra, ca un virus contagios, în România, că *dispar* limitele.

{ Daniel Knorr e un virus. În primul rând, el nu mai vorbește o limbă națională, ci un idiom personal: topica pe care o folosește, plătirea oralității, dar [i manipularea unui limbaj în grad zero sînt speciale. Interviu l-am realizat prin email [i o parte pe Skype (tocmai pentru că Internetul e deja parte a subconștientului nostru): răspunsurile sale sînt ale unui artist matur-jucău care nu vrea să [i capitalizeze sub nici o formă intervențiile în mediul social. De altfel, în colecțiile de muzee [i în cele particulare, o să găsim [i foarte puțin Knorr. El se desface în ochii celui care îl prinde, într-un spațiu jumătate fizic, jumătate mental.

Democratizarea artei a atins ultimul stadiu: artistul este un virus care interceptează [i modifică subversiv ideile unor cetățeni onești, abulici de altă context social. [i îi invită să ia parte la ceea ce se va construi împreună. De aceea tramvaiele instituției, dar [i cartea poștală cu un billboard gol sau *European Influenza* sînt acte colective de artă.

Uneori te simți ca într-o navă galactică, ce te va muta într-un viitor neclar. Daniel Knorr utilizează cu aceeași plăcere cele mai noi tehnologii de comunicare propunând cele mai vechi practici din lume. Dar despre trocul digital [i parodierea capitalismului, în numrul viitor.

Interviu realizat de Constantin Vică

*Cum era România din care ai plecat?
Cum era cea în care te-ai întors?*

Atunci când am plecat, România nu [sa pe nimeni să plece. Se ajungea foarte greu afară. Când m-am întors, am observat că se ieșea tot greu. În asta din cauza: cei din afară nu-i mai [sau pe români să intre. La nivel economic am observat o dezvoltare mare, pot să zic că s-a împlădit o explozie financiară pentru o mică parte a societății care a fost „pe fază” [i a mizat pe ce a trebuit. Pe de altă parte, această dezvoltare a creat o implozie la nivel social pe scară largă, punând în pericol existența unei părți de mijloc, neavând posibilitatea de a-i oferi condițiile suficiente de muncă [i trai. Un lucru care încă nu este dizolvat, cred.

Ce făcea Knorr când era mic? Cum s-a apucat de artă?

Pe la 13 ani am citit o carte care a fost importantă pentru începuturile mele, numită *Agonie* [i extaz, a lui Irving Stone. Era vorba despre viața lui Michelangelo. Adevărul pe care el l-a urmărit m-a entuziasmat. Nu mă gândeam să fac artă pentru că era ceva ce nu îmi legeam, dar am simțit că pentru mine arta este cel mai dezvoltat act uman.

Cum ar fi o lucrare care ar (re)prezenta copilăria ta din Colectina?

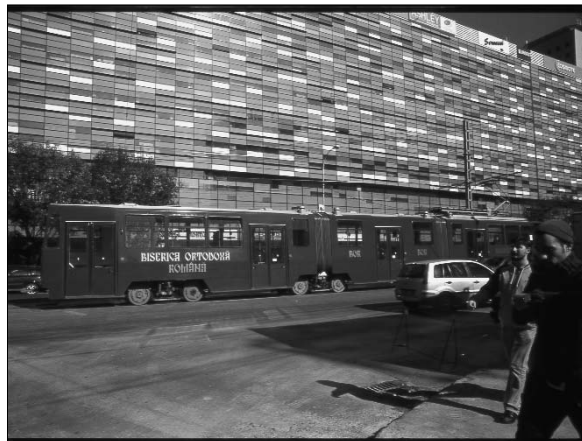
Am făcut odată, la începutul facultății, niște pensule din bambus [i le-am legat între ele ca un *nunchaku*. Au fost ambalate etan [i articolele pentru vizare în supermarket. Le-am expus la München într-un magazin mare, în secția de papetărie. Se numeau „Kampfpinsel”, adică „pensule de luptă”. Cred că mă gândeam la Colectina când le-am făcut. Au aparținut unei inițiative artistice care prevedea expoziția în afara contextului artistic, adică într-un supermarket, pentru a „surprinde” spectatorul sau recipientul.

Avatarul tău de Skype e o pisică specială. Zi-mi de acest avatar [i în general cum îți faci tu comunicarea prin noile tehnologii. Cum te relaționezi la ele?

Pot să [i trimit poza (foto jos), dar nu am făcut-o eu. Am luat-o tot din Internet. Mi-a plăcut pentru că este vorba de o „gingă” [i periculoasă, adică un motan cu o puță cu lunetă la un geam de bloc. Interesul a devenit ceva ca aerul. Cu el se face totul. Majoritatea comunicațiilor le fac prin Internet. Acestea schimbă percepția

Foto: Daniel Knorr

Biserica – tramvai public, autocolant. Spațiul Public București

asupra lucrurilor. Gândim folosind sau adaptând aspecte virtuale atunci când ne gândim la o problemă simplă. Virtualul se află deja în subconștientul nostru.

Ai o serie de instalații cu roboți. Cum vezi problemele inteligenței artificiale [i ale tehnologiei în raport cu societatea?

Lucrarea are de fapt la bază o societate de zece roboți autarcici care au o zi de patru ore, adică merg în acest timp, se ciocnesc [i interacționează unul cu altul. După care se opresc pe niște benzi de cupru unde se încarcă, adică „dorm” pentru 4 ore. Lucrul interesant este că noi, privind această mică societate artificială, îi implicăm un comportament prin percepția noastră. Noi materializăm comportamentul lor. Acești agenți (roboți) sînt primitivi, poartă nivelul unor unicelulare, nu prea au ce să spună... „nsă noi le găsim un rost în ziua lor de patru ore. Atunci când doi se întâlnesc, se ciocnesc [i alunecă împreună pe drum, ne închipuim că s-au împrietinit”, nsă roboții sînt încă departe de așa ceva.

Ai plecat dintr-o țară comunistă, dar ești „de stînga”. Mai spune ceva această poziționare politică astăzi, într-un conflict experiența comunistă [i perspectiva critică de stînga pe care o ai?

Nu pot să spun că am o poziție politică. Ca artist nu mă interesează să joc un rol politic sau să influențez politic. Asta cred că are tot de-a face cu percepția noastră. Ce înseamnă „într-o țară” ca România stînga [i dreapta? Oare e la fel ca în alte părți? Nu cred. Cred că asta este paradigma postcomunistului... poziționarea politică. [i atunci când ești aproape să o faci, adică ai luat o poziție [i ai cetățean, deja se schimbă, nu mai e postcomunism, e deja Europa. }rile vecine, cum ar fi Rusia, au de-a face cu un neocomunism [i un fel de postfascism în același timp. Poziționarea acestor tabere politice este foarte greu de verificat. De aceea cred că Estul trăiește un *materialism politic*, dacă se poate spune așa ceva. Utopiile politice trec în practică [i se precipită prin nașterea lor în partide „pe aputate”.

Ce este pentru tine spațiul public? Sharing, troc voluntar, bazar? Intervențiile tale sînt mai mult decît semnale conceptuale, ai jinte morale?

Cred că spațiul public este un spațiu al tuturor. Discuția asupra acestei tematici există mai demult în Vest, mulți spun încă acest spațiu public nu mai există. Adică tot spațiul public a fost luat cumva de firme [i stat, de inițiative [i instituții culturale, politice sau economice prin produse, publicitate, acțiuni etc. Sau pur [i simplu a fost luat de oameni. Ca artist implicat într-o astfel de discuție, cred că trebuie „să ai” gîndul în direcția societății. Să dezvoltăm pentru ea un strat de libertate. Asta m-ar interesa.

Într-o lucrare mai veche, din 1994, ai pus 500 de grame de cocaină la metroul din München să arză tensiunea dintre acceptarea socială [i

ostracizarea consumului de droguri. Problema mai e actuală? Cum ai face lucrarea aceasta în România, unde panica morală legată de droguri e imensă?

Lucrarea a fost într-un spațiu de artă, adică la Uniunea Artiștilor Plastici din München. Eram încă în facultate [i am făcut un „deal” cu poliția. Pentru că poliția avea în societate o imagine nefavorabilă, poliștii au cîștat să colaboreze în acest proiect. Ei mi-au aternut 500 de grame de cocaină confiscată [i eu le-am propus să [i facă reclamă în salonul de expoziție. Deci am expus sistemul împreună cu valorile sale. Cocaina pe stradă ar fi fost 30.000 de euro, în mîna poliției nimic. Cred că nu m-ar interesa să fac o asemenea lucrare în România, din cauza exotismului pe care l’are drogul în societate. În Vest este mult mai legat de pînurile societății. Valoarea lui ar fi într-o expoziție, să zicem la București, pur exotică. Sau rîmne de analizat. Dar cred că proiectul a fost unic așa cum s-a împlădit la München.

Ai realizat mai multe proiecte în Amsterdam: unul în spațiul public, ironizînd apetitul lor pentru mori de vînt, altul cu o carte poștală reprezentînd un billboard gol. Ambele vorbesc de a dezvoltarea anticomercială [i antimainstream, despre metode alternative capitalismului actual (energie regenerabilă), billboard dedicat exclusiv promovării artei). Ai un program în a dezvoltarea rezistenței sau e o nmlplare că fix în Amsterdam le-ai găsit?

Nu pot să spun că funcționez conform unui program. La Amsterdam am fost invitat să fac o lucrare în spațiul public [i am descoperit un billboard, adică un panou mare de vreo 5 m pe 8 m, gol-golu. [i asta în mijlocul orașului. M-am întrebat de ce, pentru că Amsterdamul este o oraș foarte comercial care folosește aproape orice colț [i for din centru să lipească o reclamă pe el. Am intrat în boutique-ul care se afla în clădirea cu pricina [i am întrebat ce este cu panoul. Mi-au spus imediat că nu se poate face nimic cu el [i că nu se discută despre această treabă. Am fost la oficiul de cadastru [i am găsit proprietarul, o firmă imobiliară din alt oraș. Am aflat de la el că ar dori să pună reclame pe panou, nsă autoritățile nu-i lasă să spună că există prea multă publicitate în oraș [i că cei de la municipalitate ar dori să ofere artiștilor un spațiu să expună acolo. Proprietarul s-a împotrivit, pentru că ar fi putut să încaseze peste 100.000 de euro pe un panou publicitate [i a dat statul în judecată. Asta a durat mai mult de 10 ani, [i eu am dorit să pun tocmai această situație în evidență. Am angajat un fotograf [i înlocuitor de câr] poștă originale din Amsterdam care a creat o carte poștală cu acest motiv. Lucrarea este cartea poștală care arată, bineînțeles, acest billboard gol [i negru, [i poate fi cumpărată la magazinele cu suveniruri. Este paradigma privat-oficială care privește spațiul public, pe care am dorit să o arăt prin această lucrare. Nu este vorba de rezistență, cred. Cu arta nu pot să schimb o societate sau ceva politic. Altfel

societate un strat de libertate

European Influenza (2005) (gripa europeană). Materializare. Pavilionul României, a 51-a Bienală de la Veneția, Italia

„Ńceam politică. Pot numai să degajez un discurs care să ducă la niște decizii dezbătute la nivel social.

-n București, n cadrul proiectului Spațiul Public, ai prezentat 4 tramvaie-instituții care au circulat o lună. Ce legătură există ntre ncrederea n instituții [i mijlocul de transport n comun? Contă mai mult să le vezi sau să te plimbi cu ele? Ar trebui să genereze reacții diferite?

Tramvaiele au alcătuit pentru mine materializarea instituțiilor importante din România n cadrul societății. Acest fenomen a implicat diverse domenii, cum ar fi mass media, pentru percepția lucrării. De exemplu: puteai afla ceva despre armată la [tiri [i a doua zi o ntlneai n stație, te urcai n ea [i „trăiai” [tirile prin materializarea instituției. Tramvaiul [i amintea de existența instituției [i te ncea să iei o „atitudine” față de ea. Mai departe, cred că aici putem vorbi de o percepție „la comun”. Deci o percepție care se completează: a celor din interior cu a celor din exterior [i cu a celor care au condus aceste tramvaie. Lucrarea se sustrage unei percepții „complete”, unificabile sau generale. Apoi, lucrarea se materializează n fotografii [i video. Este al doilea nivel al lucrării, atunci când va intra n spațiul expozițional.

Repi n discuție, prin proiectul The State of Mind, relația dintre memoria colectivă antisovietică [i memoria sistemului comunist arhivat n dosarele STASI. De ce ai pus față n față urmele dosarelor comuniste [i textul celor două [colrițe din 1968?

Germania de Est a trimis [i ea, ca [i celelalte]ri din pact (n afară de România), tancuri spre Praga pentru a nbuși mișcarea revoluționară din 1968. Două [colrițe au ncut un manifest [i au ncerat să n[tiințeze populația din Frankfurt/Oder din GDR despre faptul că trupele germane s nt din nou pe trm strvin atacnd Praga [i amestecndu-se n treburile interne ale unui alt stat. Mi s-a p[rut un act nobil [i n același timp foarte naiv, pentru că mai departe n manifest era scris că această acțiune defimează socialismul n toată lumea [i face trimitere la momentul din 1939, vina germană fiind nc neuitată n CSSR (fosta Cehoslovacie). Astfel aici se observă discrepanța ntre

sistemul totalitar est-german [i naivitatea [colri]elor. Acest manifest are n spatele lui actele care au fost ntcomite de securitatea est-germană (STASI) pentru prinderea [i pedepsirea fetelor. Documentele at rn de Jeava unui tanc sovietic T54 n miniatură, pe un soclu. Aceasta este prima parte a lucrării [i va rămne instalat pentru totdeauna n muzeul STASI din Leipzig. Am pus această lucrare față n față cu actele distruse de securitatea est-germană pentru că am ncut un schimb cu muzeul STASI. -n schimb lucrării mele am primit o geant plină cu niște bolovani din celuloză. Cnd sistemul totalitar a c[zut n 1989, securitatea est-germană a nceput să distrugă documentele: a modificat ma[ini agricole, care puteau amesteca [i distruge aceste documente. Au ie[it niște bolovani cenușii, un pic roz [i albastru deschis, după culorile dosarelor de atunci... uneri mai vezi o literă sau două, dar n general s nt ca niște materii cenușii [terse. Acești bolovani au fost expuși mai departe n context artistic, v[z nd aici statul ca cel care d form lucrării, adică sculptorul. Supraveghere [i informație p n la un act sinistru de automutilaj [i autocenzură.

LUCRAREA SE MATERIALIZEAZĂ | -[I IA FORMA DAT | DE SPECTATORII EI

Bienala de la Veneția a st rnit un scandal pornind de la conceptul tu, ultranihilist, dar pragmatic, de pavilion gol, n care nu se reprezint nimic. Era singura metodă de a atrage atenția asupra României [i crizei pe care o resimte?

Iar ncep cu un „Nu” n gură, dar trebuie să zic că am dorit ca pavilionul să reprezinte ceva, [i lucrarea a fost reprezentată: European Influenza. M-a interesat să folosesc pavilionul, chiar [i Bienala ca un cadru pentru lucrare. Pentru că lucrarea este acum aici când vorbim de ea, la „Suplimentul de cultură”, [i exact a[a am dorit să iasă [i să se materializeze n actul ei de percepție. A ap[rut acum o carte editată de Marius Babias la Editura Ideea din Cluj, unde lucrarea se materializează [i [i ia forma dată de spectatorii ei. M-a interesat să lucrez astfel nc t din punct de vedere conceptual lucrarea să se desf[oare nu numai la nivel național, dar [i artistic internațional, r[spndindu-se [i ie[nd din incinta pavilionului.

Au fost mai multe elemente care au descris o percepție mai amplă dec t aceea a unui pavilion gol. De exemplu, u[a deschisă n spatele pavilionului care a dat na[tere la

o multitudine de reacții. Cele mai stranii au fost aceea a unor vizitatori care nu-[i dădeau seama că dincolo de u[se vede viața normală n fața ochilor [i li se p[rea că strada din Santa Elena (din spatele pavilionului) este o culisă imensă. „E foarte bine ncută!”, ziceau. [i, pentru a reveni la ntrebare, cred că da, era singura metodă la vremea aceea de a dezv[lui detaliile unui fenomen de importanță istorică, cum a fost cel al intrării Europei n România.

Cum le-ai r[spunde celor doi parlamentari români care au criticat conceptul tu la Bienală?

Le-a[da o bere pentru că ne-au ncut galerie [i i-a[felicitat că s nt niște sculptori buni... ei s nt o parte dintre cei care au materializat lucrarea [i i-au dat o form, pentru că la nceput era numai titlul de ea.

Spune-mi trei lucruri pe care nu le-ai face niciodată [i de ce.

Nu a[m nca marzipană că nu-mi place, nu a[mai r[spunde la o a[a ntrebare că m[pune r[u pe gnduri, nu a[c[uta o toaletă la Pasajul Universității, că nu e.

Foto: Thomas Deshuber

ARTISTUL ASOCIAT

- S\pt\m\na 1 – Interviu
- S\pt\m\na 2 – Text de autor
- S\pt\m\na 3 – Criticii despre...
- S\pt\m\na 4 – Colegii de breasla despre...

februarie – DANIEL KNORR

„Suplimentul de cultură” a lansat o campanie nouă: „Artistul asociat”. Timp de o lună, un artist selectat de echipa revistei va fi promovată n paginile publicației, cititorii putnd stabili o relație directă cu acesta.

» IANUARIE: FLORIN PIERCIC JR. Creatorul unui spectacol de referință pentru zona underground – Sex, Drugs, Rock&Roll. Coordonatorul lunii: Mihaela Michailov.

» MARTIE: MANUEL PELMUȘ. Performer [i coregraf permanent interesat de implicațiile dansului n spațiul social [i cultural românesc. -ntre 21 [i 24 februarie participă cu spectacolul Still Lives, creat împreună cu alți trei coregrafi, la Platforma Dansului German de la Hanovra. Coordonatorul lunii: Mihaela Michailov.

CREPUSCULUL CIVIL DE DIMINEA } |

Emil BRUMARU

Se `nt`mpl\ o ciud\jenie cu timpul...

Se `nt`mpl\ o ciud\jenie cu timpul... gelozia e de prisos, stric\, p\teaz\ fructul cald, suculent al dragostei rostogolite pe m\tslc\, fruct at\ de plin de mlez [i at\ de frumos c\ parc\ e p\cat s\ i p\ngv\re[ti cu ne`crederea ta veche, `mboin\vt\ de alte femei, de alj\ b\rb\... Iubirea salveaz\ chiar [i gre[ellie reale... inevitabile cumva... le iart\, le uit\, aduce mereu `n cearceafuri fiin\ja visat\, fierbinte, inocent de s\lbatec\ `n gesturi intime, graj\oase... Dragostea, patima, uit\ de trecut, totul e `ntr-un mustos prezent copiln, fraudulos confiscat de inimile noastre vieji cotidiene, tic\ite, uscate de facturi pentru lumin\, gaze, ap\... smochinite de chitanje incredibile de `ntre]nere etc. Dac\ exist\ o p\cere adev\rat\, ea se revars\ asupra celui alt, o `mpline[te `n altul... Iubirea molipse[te] Uneori chiar puritatea alc\uturii f\pturii de carne a iubitei albe, de nea, cum ar zice Eminescu, s\vacul... , angelitatea ei excit\, incit\, `ndeamn\ la dulci mac\uri juc\ue ale `idolului` c\ruia i te `nchini de-a binelea... de fapt... A[vrea s\ m\ fac `njeles, frumusej\ea mai cheam\ [i `n mod pervers, cere, implor\, `murd\rirea` ei la propriu... `nje[te] `n ced\ dup\, `viol`, ca apoi s\ te `ngenucheze iar... mai cu pof\, mai lacom, mai sincer... mai fascinat... `ldolul` se vrea biciuit, exorcizat feroce, de propriile ei turb\ri animaliere, `n cabinete secrete, cu flori umede de lustru, pe canapelele galante ale altui secol... unde marchizii l\udau cu palmele larg deschise fesele `mbujorate ale conteselor neru[inate [i suave... [i mai s\nt de zis multe... Dar o s\ le povestesc pe `ndelete, nechinuit de vremea asta de dup\-amiaz\ c\ldu] de iarn\...

Gelozia se [i `nva]\... Ani de zile, recitind, intr`nd p`n la ultimul c`rion]

al frazelor izbucnind nest\vilite de gramatici, descifr`nd imensele poeme `n proz\ ale lui Proust, am `njeles [i, vai!, am [i practicat] cele mai delicate [i cele mai infernale forme ale geloziei... Nu le-a[dori nim\`nui experien]ele mele „pe viu”... Chit c\ s\nt, dup\ potolire, un ve[nic izvor de liter\ fraged\, puternic izbit\ `n pagina capricioas\... `nr\murat\ `n fel [i chip de crengi frunzoase, clipcitoare-`n v`ntul [uier`nd purpuriu, din clipele de restrit]te amoroas\... adiind`n abia `n r\stimpurile de fals\ acalmie... Fiindc\, vrem, nu vrem, ne este imposibil s\ nu fim gelo[il] Efectul exorciz\riilor]ine doar c\ t`auzim jur\m`ntul de castitate [i credin\] al femeii dragi: p`ndirile, aparen]ele usoari indubitabile reapar, un fleac le `nsute[te, le `nmie[te] le `mpodobe[te] cu fantasmagorii formal logice, de fapt deliruri din nop]i de insomnie, des\c\ute cu un simplu gest tandru, familiar (un v`f roz de limb\ plimb\rea], scos hazliu printre buzele str`mb`ndu-se caraghios de puerele, `acum s\nt [orice]lul!) al iubitei docile, credincioase, mai colJuna], mai papanaf[ca niciodat\... Bnuiesc c\ p`n la un anumit punct, s\`i zicem „punct critic de fierbere”, gelozia are farmecul [i piperul ei cu boabe m\runte, m\cinate `ntruna... „Calm, lux [i voluptate” s\nt adunatele `mpreun\ doar `n versurile biografice ale lui Baudelaire... Rechin]ie tulbur\toare, zb\`ndu-se `ntre aripiore de velur, rup necru]tor din sufletul nostru vulnerabil, ad\`postit degeaba la umbra promisiunilor `nfocate... Posibil ca gelozia s\ fie precum umbra, `nso]itoare permanent\ sub soarele cople[itor al pasiunii, disp\`nd doar odat\ cu `nv\p\ierea at\ de fertil\ a amorului trupesc [i spiritual... Nu are nici o importan]\ c\ `n final mi-am contrazis r`ndurile de la `nceput!!!

Cum ar fi reac]ionat Stalin la Versetele satanice? (I)

Drag\ Bogdane,]i-am citit ultima epistol\ [i]i-am `n]eles perfect indignarea fa]\ de reac]ia Bisericii Ortodoxe Rom\ne la adresa Versetel satanice. `n acea perioad\, tocmai m\ documentam pe o tem\ pe care am numit-o „Stalin [i critica literar\”. M-a surprins s\ v\dd c\ [i `nal]ii prela]i ai BOR au astfel de preocup\ri respectabile precum „critica” literar\.

Dup\ un „studiu” acerb [i dup\ ce au trecut volumul printr-un „canon” ce se subordoneaz\ numai lui Dumnezeu [i legii 489/2006, `nal]ii prela]i din Dealul Mitropoliei au decis s\ „dezaprobe” [i s\ „condamne” cartea. Da, [tiu [i eu foarte bine c\ d\`r marea bisericilor din perioada comunist\ nu i-a prea deranjat, de linia ideologic\ ce s\ mai zic, iar `n perioada comunist\, „dezaprob\riile” lipseau cu des\vr\]ire, f\c`nd loc „scrisorilor de adeziune”. Se pare c\ un roman, adic\ o carte de fic]iune, i-a deranjat mult mai mult dec`t ni]te realit\]i dure prin care a trecut]\ri[oara noastră]. Dar poate c\ [tiu ei ce [tiu [i `n]eleg c\ „un poet poate fi mai mult dec`t un poet” [i se simt amenin]a]i.

Vasile Ernu

Stalin, criticul literar (I)

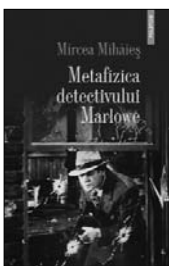
Oricum, dup\ ce am citit c\teva materiale [i c\`r]i importante legate de activitatea lui Stalin `n domeniul literar, am `n]eles un lucru simplu: c\ exist\ un t\`rm al politicului care e aproape de cel al fundamentalismului religios. Acest t\`rm nu e altul dec`t limba (r\m`n dator s\ o demonstrez c\`ndva), iar limba `n acest context nu poate fi tratat\ „c\ldicel”. La acest capitol, BOR a reac]ionat, ca de obicei, destul de c\ldicel, a]a cum nu-i place Domnului: „...Fiindc\ e[ti c\ldicel, nici rece, nici `n clopot, am s\ te v\rs din gura Mea!”, zice El Bisericii din Laodicia `n Apocalipsa (Ap.3:16). Cred c\ dac\ BOR-ul lua o atitudine consecvent\ cu propriul demers, nu ar fi `ncercat s\ fac\ doar comer] cu comunicate de pres\, ci ar fi trebuit s\`i afuriseasc\, s\`i anatimizeze, s\`i excomunicpe pe to]i cei care se `ncumet\ s\ deschid\ paginile acestui roman. Fire[te, doar pe cei care s\nt p\stor]ii de Biserick\, `ntruc\`t pe ate]i [i al]i „r\`nc]i]i” nu are cum s\`i condamne, iar statistic se poate foarte u[or demonstra c\ majoritatea celor care au achizi]ionat cartea `n Rom\nia s\nt cre[]tini ortodoc]i. Dac\ Stalin ar fi fost `n locul prela]ilor no[tri, cu siguran\] ar fi anatemitat, [i nu doar „dezaprobat”, lucru pe care l-a [i f\cut `n ocaziile care i s-au oferit, dar dup\ un alt „canon”.

CEEA CE NE DESPARTE

Epistolarul de la Hanu lui Manuc

SEMNAL

Mircea Mih\ie], *Metafizica detectivului Marlowe*, colec]ia „Hors collection”, Editura Polirom, 360 de pagini, 26.95 lei

Scris\ cu o p\cere v\dit\, alert\ [i lipsit\ de academismul greoi asociat de obicei cu asemenea demers, *Metafizica detectivului Marlowe* este genul de carte care te determin\ s\ `ncepi f\`r `n rzire lectura lui Chandler. Iar dac\ faci deja parte din fan-clubul lui Philip Marlowe, te reduce `n atmosfera unic\ a unui prozator de for]`, care a dep\`sit grani]ele genului *policier*.

A[fi vrut s\ scriu această carte acum treizeci de ani. O consider o datorie de tinere]e, `n fine achitat\, `n amintirea vremurilor c\`nd, `mpreun\ cu Valentin Constantin, Ioan T. Morar, Eugen Suciu, Genu [i Dani Motz, citeam cu voce tare pasaje din c\`r]ile lui Raymond Chandler. S\nt sigur c\ fiecare dintre noi a fost marcat de acele zile [i acele lecturi: atunci c\utam `n anchelele detectivului Philip Marlowe partea solar\ a existen]ei, libertatea, umorul [i aventura: ast\zi probabil c\ am c\uta doar nevroza. N-a[fi scris-o nici azi dac\ n-a[fi fost `ncurajat constant de `ndemmurile lui H.-R. Patapievici, `ncep`nd cu una dintre magice seri c\`nd d\`r mam meterezele de c\`r]i ale lui Strind.` (Mircea Mih\ie])

Ian McEwan, *Isp\șire*, edi]ia a II-a, traducere din limba englez\ [i note de Virgil Stanciu, colec]ia „Biblioteca Polirom”, Editura Polirom, 480 de pagini, 32.95 lei

Romanul s\`l la baza unei ecraniz\ri de excep]ie, `n regia lui Joe Wright, cu Keira Knightley, James McAvoy [i Vanessa Redgrave `n rolurile principale. Filmul *Atonement* este marele favorit al premiiilor cinematografice din 2008.

Debut`nd ca o cronic\ de familie, romanul *Isp\șire* este, de fapt, o medita]ie despre locul scriitorului `n lume [i despre modul `n care acesta poate afecta vie]ile altora prin felul `n care `n]eleg s\ caute, adev\rul”. Adolescent\ fiind, protagonistul c\`r]ii, Briony Tallis, [i d\`l seama c\ vrea s\ abandoneze lumea himerelor pentru a scrie despre oamenii din jur [i despre via]a real\, dar sim]ul s\`u exagerat al ordinii [i just]iei] o `mpinge spre un act social gre]it, de pe urma c\ruia vor avea de suferit cei dragi ei. La b\`tr`ne], ajuns\ o scriitoare de succes, Briony va medita la consecin]ele faptei sale, pentru a c\rei isp\șire [i-a dedicat `ntregua via]. Dar *Isp\șire* este, totodat\, [i un excelent roman istoric, McEwan reu[]ind s\ creeze pagini antologice despre dezastrul de la Dunkerque [i rezisten]a eroic\ a londonezilor `n timpul Blitzkrieg-ului din 1940.

1921 cu volumul de însemnări *Elektrifikajia*, iar peste un an scoate un volum de poezie. În anii următori, devine destul de activ [i începe să publice la cele mai importante reviste literare din țară, fiind apreciat de cei mai importanți scriitori ai vremii. În 1929, publică primul capitol din *Cevengur* într-una dintre revistele literare, însă romanul [i este respins [i nu mai este editat. În anul 1930 este respins [i povestirea *Cotlován*, iar în anul 1931 lucrurile capătă o turnură tragică. În acest an, Platonov publică, sub îndrumarea lui V. Fadeev (personaj foarte important în literatura anilor 1920-1950), o povestire numită *Vprok*, cu subtitlul *Cronica unui sîrvtoc*, care era un soi de satiră la adresa organizației de kolhozuri. Nu era un text antisovietic, firește, ci mai degrabă o satiră plină de ironie, așa cum s-au scris multe în anii '20-'30.

Primul care a reacționat de o manieră foarte dură [i radicală a fost nimeni altul decît Iosif Visarionovici Stalin. Povestea reacției lui Stalin a devenit clasică [i există mai multe surse care o confirmă. Se spune că Stalin a luat revista în mînă, a citit [i pe prima pagină a vădit cu un creion roșu numele povestirii, scriind peste el un titlu nou: *Cronica unui calac*. Pe aceeași pagină, a scris cu litere mari, rebotezându-l pe autor cu numele Sfocloci/Bastard (jigodie). De aici au început toate necazurile cele mari. Criticii de serviciu au srit [i l-au ras definitiv, iar cei mai apropiați s-au abținut să-l apere pe față. A fost exclus din funcție [i s-a interzis publicarea. În ciuda interdicțiilor [i a atitudinii dure a criticii literare staliniste față de Platonov, el a mai reușit să scoată câteva volume de povestiri. E interesant faptul că nu va fi niciodată amenințat cu Gulagul, însă, subit, fiul lui este arestat [i face ani buni de pușcărie. Platonov se stinge din viață în 1947, fără a [i vedea publicate cărțile cele mai importante, *Cevengur* [i *Cotlován*, nu înainte de a [i plînge [i îngropa fiul.

Într-adevăr, „Stalin a njeles totul“, însă acest lucru [i țim nu atît din gestul lui Stalin, cît mai ales din interpretarea pe care o face Platonov gestului acestuia. Există câteva însemnări publicate abia după anii 1990, în care Platonov [i susține punctul de vedere legat de reacția lui Stalin. El spune un lucru incredibil: „Eu am scris această povestire pentru un singur om (tov. Stalin), iar acest om a citit-o

[i mi-a răspuns pe mîsur. Restul nu m'ami interesează. Deci Platonov njelege [i confirmă faptul că Stalin l-a njeles. Însă problema cea mare [i delicată abia acum se ridică: ce a vrut să spun Platonov [i ce a njeles criticul literar Stalin?

Din păcate, la această întrebare voi încerca să răspund data viitoare. Ce să-i faci, [i vremurile actuale au formele lor restrictive.

Cu prietenie,
Vasilie

VERBA WOLAND

Ruxandra CESEREANU

Cogitațiuni (II). Despre sfîto[enia cîr]ilor

A fi neutru în eseu poate fi un gest aristocratic [i ultrapolitic, dar, cu siguranță, este un gest nesvrat (poate chiar [i nepiprat) [i nu în ultimul rînd inautentic. A scrie despre ceilalți vorbind [i despre tine nu cred că este neapărat un neajuns, dacă lucrul acesta este făcut cu onestitate maximă ([i ne-grandoman, adică antinarcisic), relevant pentru subiect.

La urma urmei, scriem despre lucruri [i oameni în care credem, care ne pasionează ori m'car ne ajută [i incită, [i nu despre lucruri [i oameni care ne sînt indiferenți sau al căror gust este ajos ori fad. Firește, sinceritatea absolută (dacă este posibilă așa ceva) nu este o goliciune-puică a autorului care, printre alte rînduri, se mai [i confesează. Njeleg prin sinceritatea ce anume?: impetuozitate, mers pînă la capăt (desigur, cu pudori lingvistice inerente unui discurs civilizat), autolivrare performantă [i neamgîre. Sînt convins că acest lucru nu poate deranja decît dacă este perceput în chip fundamentalist. Ceea ce m'nduiesc să nu se n' mple. Mi-a plăcut întotdeauna sfîto[enia cîr]ilor pe care le-am citit. Nu pentru presupusa njelepiciune a acestor sfaturi, ci pentru epicitate lor.

Căci în sfîto[enie există întotdeauna [i o poveste. Iar povestea, ei, da, povestea este cea care face supă bun pe lumea aceasta: ea este cea care hrănește, excită, înmînează, defulează sau dimpotrivă, urgisește, culpabilizează, umilește etc. În ce m' privește, am preferat, desigur, întotdeauna, componența benefică a sfaturilor cu povești: nu rîul [i maleficiile care li se n' mpla unora [i altora (dacă nu comiteau cutare lucru), ci felul în care personajele gîseau pînă la urmă cum să iasă din criză. Omul este o faptură în ve[nic] criză ([i nu doar în criză efemeră, așa cum eronat se crede), astfel n'c't sfaturile (epice) i sînt ca apa [i aerul. Iar eu aceasta cred că fac poveștile: sublimează criza.

A se njelege prin criză stîri precum: singurătatea, spaima de moarte, disperarea, scîrba existențială, dezamgîirea etc. Criza înseamnă nevroză pusă pe tapet, expusă, livrată public. Acul ei de cojoc, al nevrozei vreau să spun, ar putea fi gîsit în cărți, prin lectură. *Cartea [i lectura sînt o formă de euthanasie obligatorie, dar nu ca să murim mai repede, ci ca să lîvim mai intens, mai adnc [i mai n' consens cu noi n]ine.*

Alienare

Una dintre tezele favorite ale ideologilor [i activiștilor comuniști, fie el [i colț] la Moscova sau la „(tefan Gheorghiu“, era înmaginabila decadență a Vestului.

„Occidental „putred“, oamenii se droghează [i se prostituează, caută [i ntrejin excesul: milionari degenerați cumpără n'nețire mîrfuri de care nu au nevoie, în timp ce o mare de săraci abia supraviețuiește de pe o zi pe alta. Superioritatea tehnologică a țărilor occidentale asupra celor din lagrăv socialist, atunci [i numai atunci cînd era recunoscut, se datora furtului de creiere estice [i spionajului

industrial. Astfel, mirajul valutei mai lua uneori minjile savanșilor no[tri, care uitau de patriotism, de iubirea cuvenită față de țară, [i fugeau vîzînd cu ochii.

Pierderea lor! ne consolau aceiași activiști, a căror iubire de moște nu intra totuși într-un conflict vizibil cu pasiunea pentru cartușe de Kent, sticle de whisky, aparate video [i alte embleme ale capitalismului putred. Mai mult decît atît, în timp ce pînă în zilele de Partid [i de Stat [i tocau pe bieșii români cu „etica [i echitatea socialistă“, odraslele de Partid [i de Stat erau trimise la studii într-o acea lume prezentată nouă ca execrabibilă. Pe cînd cetățenii obișnuiți se umileau cotidian la cozi, la objnerea

unui paaport [i a unei vize, a unei butelii [i a rației „optziciste“ la zahăr, ulei, salam, cetățenii cu drepturi speciale, mai egali decît ceilalți, dispuneau de avantaje care în prezent ne pot părea penibile, dar care atunci însemnau Totul. O teorie cu putere de circulație [i cu un anumit indice de adevăr este că tocmai acești cetățeni de rang superior (din Securitate [i Partid) l-au nlturat pe Ceaușescu, pentru a putea deveni capitaliști ostentativi de astăzi.

Acești ns' un alt subiect decît cel la care m' gîndesc acum: [i anume, la diferențele dintre sfîtosul socialism [i putredul capitalism în plan alienant-achizitiv. Chiar [i un om de inteligență lui

Constantin Noica a căzut în această capcană, cînd a făcut mult comentată [i controversată paralelă dintre România spiritului [i Germania utului. Carevașzică, în timp ce noi fceam cultură naltă, în mizerie, e drept, nemjii [i substituiseră spiritul printr-un stomac mbiubat.

M' ntrebam acum douăzeci de ani, m' ntreb [i acum, cînd în sfîrșit capitalismul „face ravagii“ [i la noi. Cînd este omul mai liniștit, mai eliberat de povara cumpărăturilor? Cînd magazinele sînt pline, cînd mîrfurile le gîsești din abundență, la orice oră din zi [i din noapte – sau, dimpotrivă, cînd nu se gîsește nimic, cînd cele mai elementare produse (de la

BUCUREȘTI FAR WEST

Daniel CRISTEA-ENACHE

becuri la hrtie igienică [i de la pîne la ulei) se cuceresc prin ore [i ore de stat la cozi? Cînd simte omul obișnuit, ca [i academicianul, presiunea lucrurilor, a obiectelor, a „materilor“ pe care ar vrea să le cumpere?

„În ce condiții devenim obședat[i de toate aceste mîrfuri? Cînd pot fi cumpărate imediat, oricînd, de oriunde, sau cînd ele trebuie cîutate cu răbdare de furnic [i instinct nltoresc, pentru a localiza punctul în care s-a

băgat ceva? Cine este aadar mai sfîtos mental, mai echilibrat, mai predispus la reflecție teoretică [i construcție intelectuală? Occidentalul care gîsește, la prîvălia din colț străzii, de toate, sau esticul pentru care masa de fleacuri zice este un chin, o aventură sordidă, un proces penibil reluat [i iar? „ntre o gospodină mîncănească, să spunem, [i una bucurăteană din Epoca de Aur, care vi se pare expresia vie a alienării?

SECRETUL ADRIANEI

Adriana BABEȘ

Cifre [i endorfine

Rămne cum ne-am năles: cea mai mare bucurie după cea multă zdrobeală ar fi să nu fac nimic. Sau să mă arunc în brațele unor treburi la care visăm de când eram mic [i pe care le maimu]ream cum mă pricepeam. Până pe la 10-11 ani am fost convins că pentru o femeie răul pe pământ e să stea în spatele unui ghișeu sau al unui pulit, să vîndă bunătăți, să taie chitanțe, să linieze borderouri, să vorbească mult cu lumea, să pună pîrul pe moaie (dacă mai [tie cineva ce sînt moaie]), să se dea cu lac pe unghii sau să facă fotomontaje. Așa că, pînă să visez că o să fiu balerină, cosmonaut, mecanic de locomotivă, inginer, arheolog [i ehehe scriitor, să vrut mor] [i să mă fac ba vînzătoare, ba funcționar, ba coafeză sau manichiuristă, ba fotomontatoare. -mi plăcea pe atunci că pentru meseriile astea nu trebuie să-și sfîrmi creierii, ca la aritmetică sau compunere. Cheștile oarecum mecanice care-mi netezeau frumos creierii, ntr-un soi de tihnă cretină, mă linișteau [i-mi dădeau o stare de bine blegit.

Ceva-ceva din toată povestea asta mă bntuie [i azi, mai ales când sînt obosit] [i cam zob din prea multă încordare a neuronilor. Atunci, instinctiv mă apuc de cîte-o treabă din copilărie [i mă linițesc instantaneu. Am să dau doar cîteva exemple despre cum mi-am găsit mici prilejuri de bucurie zilele trecute, după o săptămână grea, asezonală cu viroză. -ntî [i-ntî m-am jucat de-a coop. igienă cu mama: i-am vopsit pîrul, [i l-am ondulat [i, după ani de zile, am dat-o pe unghii cu o] roz deschis. Asta a fost luni. Marți, pentru că n-aveam ce chitanțe [i bonuri să tai [i nici ce borderouri să completez, am decupat cu foarfece din ziare mici articole sau [tiri care, pe mine una, m-au bucurat [i le-am strecurat în

dosarul oranj cu elastic pe care-l lipit eticheta Secretul A. Cum ar fi, de pildă, statisticile despre ce [i cît consumă locuitorii din Regiunea Vest, adică, în mare, din Banat. [i ce-am desprins din cifre? Că aici e cel mai nalt nivel de trai din România (de la venituri pînă la consum). Că se hîpăie masiv pîine, fînoase [i patiserie, cartofi, dulciuri [i că se soarbe în delir cafea sau ceai, dar nu [i sucuri chimizate. De [i n-am văzut nimic despre carne, bînuiesc că [i la proteina animală dăm clasă sudului, estului [i nordului. Mai slab am sta la sectorul lactate, care ne-a prăvălit pe penultimul loc. Dar legumele ne-au recocat sus de tot. Din fericire sîntem codașii codașilor la gîgîitul alcoolului, cu doar 1,2 l pe cap de locuitor. Una peste alta, fărî să comparăm [i stările de sănătate ce decurg din ce-am bălînit, stăm bine. Avansuri masive (inclusiv fa) de bucurie[ten]i avem [i la cît cheltuim ca să ne reparăm sau aranjăm locuințele [i mașinile, dar mai ales pentru, vorba statisticii, „ngrijirea personală”. Tare m-am bucurat. De [i presimt că pentru colegii cu cuget critic, care trag în consumism din toate pozițiile, vsta nu e deloc motiv de laudă. Am [i eu curaj măcar o dată [i zic, gata de înfruntare: ba da!

Miercuri m-am nănit [i-am povestit cîte-n lună-n [i-n stele cu un grup de doamne [i domni foarte n rîst de la cîmînul de zi al Comunității evreilor din oraș. I-am văzut cît sînt de vitali, de senini [i de bine dispuși [i-am năles că profesorul Andrew Oswald de la Universitatea din Warwick zice bine ce zice în declarația lui (pitulată [i ea în dosarul oranj cu elastic): „Te-ai aștepta ca oamenii să devină cu atît mai nefericiți cu cît îmbătrînesc. -nă noi demonstrăm exact contrariul”. Exact.

Fantasm-Express

-n timp ce Mihail Alexandrovici Berlioz încerca să-i demonstreze prietenului său, poetul Ivan Bezdomnî, că Hristos nu a existat cu adevărat, în parcul Patriarșiei prudențiale din Moscova [i fîcuară [i „un cetățean străveziu”, cu o „față batjocoritoare”. După ce Berlioz sfîrșește tragic sub roțile unui tramvai, Ivan Bezdomnî sesizează autoritățile de prezență diabolicului profesor Wolland. -n loc să trimită „cinci motociclete cu mitraliere pentru prinderea unui consultant străin”, miliții moscovite îl internează pe poet într-un azil de nebuni, pe motiv de schizofrenie. Sub semnul cărții lui Mihail Bulgakov, *Maestrul [i Margareta*, stă [i noul roman al lui Nichita Danilov, *Locomotiva Noimann*.

Inspirate de Faustul goethean, cele două romane ridică un semn de întrebare în ceea ce privește distincția cretină dintre bine [i rău. După *otronul [i Maja [i Extraterestrul*, cititorul este din nou invitat într-o călătorie halucinantă, dincolo de granița dintre realitate [i ficțiune, o călătorie prin ciudatele stabilimente ale medicului Perjovski. *Locomotiva Noimann* nu face decât să pună din nou în mișcare Fantasm-Express-ul lui Nichita Danilov. Un roman al inițierii, în care protagonistul, medicul stomatolog Paul Noimann, trece prin tot felul de probe, care de care mai groțefi.

Scriitorul alege pentru cel de-al treilea roman al său din ciclul *TVPI* un citat de Milan Kundera. Spre deosebire de foarte mulți autori români, care folosesc motto-uri ale căror semnificații nu pîtrund în interiorul romanului, Danilov reușește să dovedească în paginile cărții sale că Milan Kundera nu s-a nălat atunci când vorbește despre posibilitățile uriașe ale romanului de a zugrăvi umanitatea, nu cele mai surprinzătoare aspecte ale sale. Nichita Danilov este un scriitor-compozitor, în sensul kunderian al cuvîntului. Spre deosebire de romanele clasice, bazate numai pe simpla năvălire a evenimentelor [i care „se aseamănă cu o stradă îngustă, de-a lungul căreia personajele sînt gonite cu bicul” (așa cum spune Kundera în *Nemurirea*), romanul modern are la bază principii constructive muzicale, variațiunea [i repetiția. „Uvertură”, „Larghetto e piano”, „Andante non troppo”, „Aria piciorului răzător”, „Aria lui Satanovski”, „Vals”, „Marș” sînt numele capitolelor din *Locomotiva Noimann*, un roman în mare parte „muzical”, construit după tehnica contrapunctului.

Prima parte a simfoniei romanești, în-

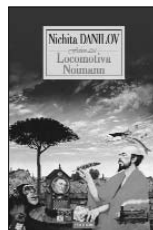
titulată „Uvertură”, prezintă primele metamorfoze ale stomatologului Noimann. Apare astfel tema dublului, o temă foarte des abordată de Nichita Danilov, influențat, probabil, [i de nuvela dostoevskiană *Dublul*. „O mulțime de chipuri umflate, cu trăsături schimonosite, se roteau în jurul capului lui Noimann, scoțînd un vuiet înfundat, care-i punea la grea încercare timpanele. Nu era prea plăcut să-și vezi propria față multiplicată în zeci de exemplare, apropiindu-se [i îndepărându-se ca un ecou de față la reală, alcătuită din carne, sînge [i oase, pentru a dispărea în hău. Forțîndu-și un pic închipuirea, Noimann strănise cocloaiele de pe podea [i, fîr să năduie în palme, le aruncă în tavan. Bucurile rîcoșe din plafon, se izbiră de masă, de podea, pendul nă zigzag între pereți, [i reveniră napoi în minile lui Noimann, pe cît de ndemnatice, pe atît de neputincioase, care nu [tiau nici acum, la vîrstă matură [i, să distingă binele de rău [i adevărul de neadevăr...”.

-n salonul adormiților, sau al „meditațiilor”, sub „atenta” supraveghere a doctorului Perjovski, metamorfozele nu încetează niciodată, iar acest lucru nu mai uimește pe nimeni. Adevărul ultim, absolut, diferă de la pacient la pacient. Omul-paie, femeia-salcie, femeia-girafă, femeia-arpe, bărbatul-lum nare, omul-toacă, omul-pasăre, omul-gît, oameni-mîini, oameni-picior, oameni-cai sînt ntr-o continuă metamorfozare au fiecare propriul adevăr. Alături de ei, intră [i uierînd pe nări, omul-locomotivă, trăgînd în urma lui un număr de douăzeci [i patru de va-

goane, acoperite de panglici [i steaguri tricolore, cu roțile mînjite de macaroane [i complot...”.

O carte bine elaborată

-ncă de la apariția sa la începuturile erei industrializării, trenul i-a fascinat pe foarte mulți scriitori. Se poate spune că cel care a dat naștere „metaforei feroviare” a fost Sigmund Freud, care o va folosi pentru a [i pune în aplicare metoda analitică. Bolnavul era pus să-și imagineze o călătorie cu trenul [i să descrie peisajele care se derulau la fereastra compartimentului său. Trenul devine vehiculul cu ajutorul căruia se poate ajunge în cele mai ascunse locuri ale inconștientului. Freud făcea, de asemenea, distincția între „heimlich” (care înseamnă familiar, cunoscut) [i „unheimlich” (necunoscut, înfricoșător, neliniștitor), iar cei doi termeni au creat de-a lungul timpului numeroase confuzii. Numim „unheimlich” ceea ce trebuie să rămână secret, ascuns, însă care se manifestă. „Unheimlich” se referă la o apariție stranie, neașteptată, care ne face să trăim un sentiment de teamă, de nesiguranță.

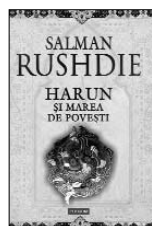
Astfel de apariții ciudate îl chinuie [i pe Paul Noimann pe tot parcursul romanului. Diavolul îl vizitează de mai multe ori, însă de fiecare dată sub altă năvălire. -n romanul lui Danilov, dublul încarnază toate dorințele ascunse, toate aspirațiile personajului, dar [i răul care sălăluiește înăuntrul său [i care, uneori, se revărsă în afară, luînd o formă umană.

[i Ivan Karamazov, [i Adrian Leverkühn, [i domnul Goliadkin, [i Paul Noimann l-au numit pe strălucul care i-a vizitat „musafirul” sau „călător”. *Locomotiva Noimann*, cel de-al treilea roman din ciclul *TVPI*, se dovedește astfel a fi o carte bine elaborată, un roman poetic [i, nu în ultimul rînd, un roman al intertextualității, ceea ce scoate în evidență faptul că Nichita Danilov nu este numai poet, ci [i un foarte bun romancier.

Nichita Danilov, *Locomotiva Noimann*, colecția „Fiction Ltd”, Editura Polirom, 2008, 29,95 lei

SALMAN RUSHDIE » HARUN [I MAREA DE POVEȘTI

O mie [i una de nopți plus una

Spre deosebire de basmul tradițional, basmul modern aduce o perspectivă scripturală asupra lumii, inventînd chiar sisteme lingvistice funcționale. Eroul basmului modern, spre deosebire de eroul basmului tradițional, pare plătisit de miracolele prea simple [i e înclinat mai mult spre meditații filosofice, spre magie [i ocultism. -n basmul modern legile naturale sînt suspendate, iar determinațiile spațiale de obicei lipsesc. Autorul se joacă cu timpul [i cu spațiul, reușînd să-și manipuleze de cele mai multe ori cititorul: -n momentul în care

basmul părăsește sfera oraltă [i, se modifică [i raportul dintre emițător [i receptor; comunicarea devine indirectă (textul este vehiculat cu ajutorul mediilor artificiale) [i interveni coduri suplimentare abstracte (scrierea, de pildă): în schimb, legătura emițătorului cu textul se subiectivizează: este acum autor (nu simplu colportor) al textului, este profund implicat în facerea acestuia...”, scrie Mihaela Cernușchi-Gorodechi în *Poetica basmului modern*. Basmul modern nu mai este aadar un basm adresat în exclusivitate copiilor, pentru că apelează la jocuri narative, temporale sau lingvistice unelori destul de dificil de descifrat, pentru că trimite la diferite opere literare, aluziile politice

Am aruncat Suplimentul de cultură în aer!
SUPLIMENTUL DE CULTURĂ SE AUDE LA

în fiecare vineri, de la 21.10
cu George Onofreiu [i Anca Baraboi

TREI R | SPUNSURI DE LA NICHITA DANILOV

Locomotiva Noimann este un roman polifonic

Dacă pentru celelalte romane din ciclul T'ipi aji ales ca motto-uri citate din Ecclesiastul [i din Heraclit, pentru Locomotiva Noimann l-aji preferat pe Milan Kundera. Care s'nt motivele pentru care aji fcut acest alegere?

Fiecare carte poartă în interiorul ei un anumit mesaj. Primul roman al ciclului T'ipi conține drept motto un scurt poem de-al meu, intitulat -n defert [i pe ape, care sună astfel: „i fcur\ cruce de nisip – pe t'ipi [i-i ziser\ apoi: acum du-te n defert [i umb\ pe ape“. Defertul ar putea simboliza lumea golit\ de tot ce nseamnă spirit, iar apa nev\zută ce izvor\te de sub t'ipi – drept o ncercare de t'm\duire a r'nilor suflete [i printr-un act de peniten]\ ce duce spre m'ntuire... Al doilea roman, *Maia* [i Extraterestrul, abordează problema Anticristului, care pogor\ dintr-o lume n care grania dintre cei vii [i cei mori] a disp\rut sau e pe cale s\ dispar\ . De aici [i trimiterea la Ecclesiastul [i la Heraclit, care spune, n prelungirea celebrului aforism, c\ nu ne putem sc\lda de dou\ ori n apa aceleia [i p'r u, aceasta fiindc\ , n momentul n care punem m'na pe un lucru, el ncteează de-a mai fi ceea ce era...“. -n lumea *Maiei* undele p'r ului se ntorc napoi. Sau nu se mi[c]. Sc\ld ndu-te n aceea [i ap\, nu numai c\ nu-i pierzi identitatea, ci poji dob'ndi [i altele, ce vin din viitor sau din trecut. Una din legile care guvernează această lume este ubicuitatea. *Maia* simbolizează glia, eternul feminin. Dup\ plecarea Extraterestrului, n p'ntecale ei rotund ca un dovleac, plin de formule [i de cifre, ncruci ndu-i corni]ele de ied, noul Adam [i noua Ev\, mi[c] nd din copite, se preg\tesc s\ ias\ n lume...“. Mesajul c'r [i, dup\ cum vedeji, e unul apocaliptic. -n ceea ce privește *Locomotiva Noimann*, aici sondez existența din mai multe unghiuri. Urm\rim pe de o parte drama [i deingrolada lui Noimann, pe de alt\ parte n fa\ ni se desf\oar\ lumea aliena]ilor lui Lawrence, care are o identitate hibrid\, crez ndu-se pe jum\tate copac, pe jum\tate pasre, [i cea a

lui Satanovski, marcat\ de hazard. Exist\ [i n acest\ carte un mesaj: masterandul Lawrence Oliver vestește venirea unui nou Mesia, care va fi nu om, ci un arbore frumos. *Locomotiva Noimann* e un roman erotic complex, care sfidează anumite limite ale cunoașterii umane. -n acest sens, motto-ul preluat din Kundera e c' t se poate de potrivit: „Exist\ probleme metafizice, probleme ale existenței umane, pe care filosofia nu a [tiut nici c'nd s\ le cuprind\ n toat\ coeren]a lor; acest lucru l poate face doar romanul...“. Aici Kundera pune accent pe literatur\, care l'rgește posibilit\jile cunoașterii, sub toate unghiurile, sufletului uman. La aser]iunea sa, am ncercat s\ adaug o parantez\ . Pe l'ng\ filosofie, am vrut s\ pun sub semnul ntreb\rii [i posibilitat\jile psihologiei. Era ns\ prea mult.

Lumea lui Bikinski, a bunicii Tatiana din satul Brodina [i a doctorului Paul Noimann este o lume a ceea ce, dup\ modelul hispano-american, s-ar putea numi „realismul magic al Balcanilor“?

N-a [i zice c\ e vorba de realism magic, ci mai degrab\ de unul psihologic. E vorba de asumarea sau, mai bine zis, accesarea unei anumite tradi]ii, care ncepe, s\ zicem cu Rabelais, Cervantes, are tange]n\ cu romanul gotic englezesc, continu\ cu Poe, Gogol, Dostoievski, Flaubert, Canetti, Kafka, Celine, Joyce, Faulkner [i Musil, se intersectează, n latura lui carnavalesc\, cu Mateiu Caragiale, Creang\, [i *Principile* lui Barbu, iar pe linia ironic\ trece prin Bulgakov, Eugen Ionescu, Becket, Borges, Marquez, Arghezi [i Urmuz. Ar putea fi vorba totu [i de un realism magic al Balcanilor, dar atunci ar trebui s\ includ pe list\ [i muzica lui Bregovic, proza

lui Bulatovic, a lui Danilo Kiss [i filmele lui Emir Kusturica sau de cele ale lui Fellini...

„Uvertur“, „Larghetto e piano“, „Andante non troppo“, „Aria lui Satanovski“, „Vals“, „Mar[“ s'nt nume de capitol, dar pot fi [i titlurile unor piese de muzic\ clasic\ . Este Locomotiva Noimann un roman muzical?

Nu [tiu dac\ e chiar muzical. Dar polifonic, da. Pe scen\, intr\ n dialog toate instrumentele. Acordeonul [i trompeta, dar [i flautul ce hipnotizează masele pe terasa Corso. [i pieptenele, [i beschia, [i clopotele, [i frunzele de arjar strivite ntre buze, [i iarba dracului... Ca s\ nu mai vorbesc de burlanele ce str\juiesc acoperi]urile caselor, sau de liniile de nalt\ tensiune, de [inele de cale ferat\, de tr\snetele [i fulgerele ce se propag\ din senin... C' t privește *Mar]ul* [i *Aria* lui Satanovski, acolo se desf\oar\ o adev\rat\ nebunie...

Pagini realizate de Bogdan Romaniuc

[i parodiarea anumitor personaje reale i cer cititorului o anumit\ cultur\ . Unul dintre promotorii basmului modern este [i Salman Rushdie, un scriitor destul de controversat, mai ales dup\ publicarea *Verșetelor satanice*. Jocurile sale de cuvinte, care-l iro-nizau pe profetul Mahomed, i-au fcut pe musulmani s\ l condamine la moarte. Rushdie tr\iește acum sub protectoratul serviciilor secrete britanice, iar casa regal\ i-a acordat chiar titlul de „Sir“. *Harun [i marea de povești*, ap\rut\ n cea de-a doua edi]ie (traducere din limba englez\ de Dana

Cr\ciun), este o carte bine scris\, care mbin\ fantastul european cu cel oriental. Locul ac]iunii este un oraș din Jara „Alifbay“, un oraș trist, „cel mai trist oraș dintre toate, a]a de devastator de trist c\ [i uitase propriul nume“. Pentru Ra]id, lumea real\ este plin\ de magie, la fel cum lumile magice pot fi reale, iar „robinetul de povești“ se afl\ ntre robinetul cu ap\ cald\ [i cel cu ap\ rece. Cititorul plonjează n lumea povestitorului de profesie Ra]id Khalifa [i a fiului acestuia Harun. Harun dorește s\ [i ajute tat\ s\ [i redob\ndească „pierdutul dar al povestirii“.

Numele celor dou\ personaje vine de la legendarul Calif al Bagdadului, Harun al Ra]id, care apare [i n *O mie [i una de nopți*, dar, a]a cum spune [i nfmuraturul Durru, „nici una din cele o mie [i una de nopți nu se poate asem\na cu o noapte petrecut\ aici“, n „oceanul cu [uvoale de Povești“ al lui Salman Rushdie. Ambarca]iunea-re]edin\ a lui Durru se numește sugestiv *O mie [i una de nopți plus una*.

Edi]ia a II-a, traducere din limba englez\ [i note de Dana Cr\ciun, colec]ia „Biblioteca Polirom, Editura Polirom, 2008, 32.95 lei

PUBLICITATE

Radio România Muzical

Te invită la
CONCURS

Ascultă emisiunea
Preludiu la după-amiaza unui meloman
Luni - vineri, ora 14,30

Răspunde la întrebarea zilei
Ai la dispoziție telefon, mail și SMS

Câștigă cărți, CD-uri
și abonamente la *Cotidianul*

Detalii pe muzical.srr.ro

Suplimentul
CULTURĂ
OBSERVATOR
CULTURAL
SAPTEȘERI
arhitectura
ROMPRES PORT 70

97,6 și 104,8 FM
on line muzical.srr.ro
satelit

Radio România Muzical
Clasic, Jazz & more

Radio România Cultural

Planeta
radio

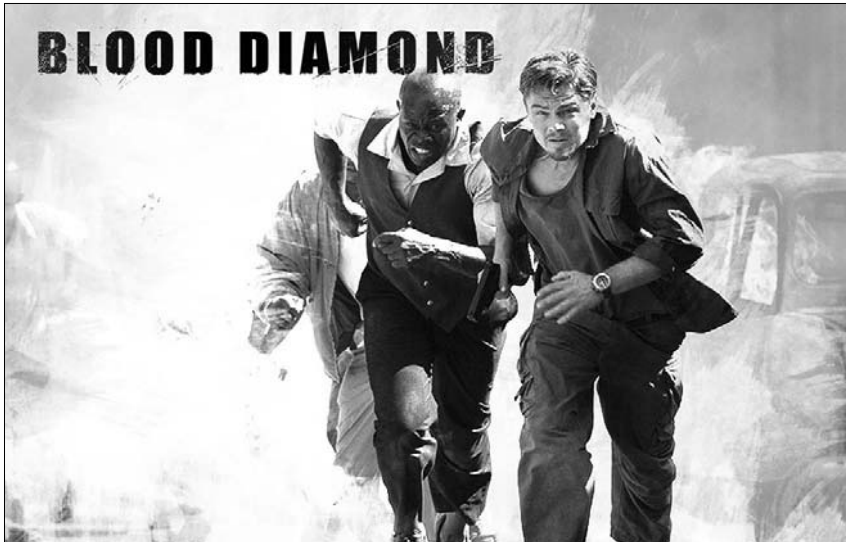
Realizator: Corina Negrea

Laureații Nobel 2007

5 și 12 februarie de la ora 17

fm

Brașov 105 | București 101,3 | Craiova 101,1 | Cluj 101 | Iași 103,1 | Timișoara 100,7

Bijuteriile au promovat examenul lui Aristotel

Deja nu mai este la mod\ s\ \ntrebi c\ te carate are. La fel de important este [i dac\ locuitorii din zona minelor s\nt fericiji [i tr\iesc \n armonie cu natura, dac\ ecosistemul nu a fost cumva destabilizat, dac\ bijuteria de pe deget nu finan\ eaz\ nici o armat\ de guerrill\ care s\ recruteze copii de prin Sierra Leone. Bijuteriile s\nt cel mai nou produs care a intrat \n era „etic“.

Cine caut\ cu aten\ie, poate g\si azl de cump\rat pixuri care scad emisiile globale de carbon; sau creioane de colorat din ulei de sola care nu polueaz\; se poate citi o poveste \ntr\ag\ despre bambus \nal\te s\ decizi s\-\]i cumperi un tricou organic care contribuie la salvarea p\durilor tropicale („bambusul cre\te 100% \n mod natural, fr\ \ntr\ven\]ia omului; bambusul nostru este 100% sustenabil [i s-a dezvoltat \n mod natural, fr\ folosirea pesticidelor sau fertilizatoarelor. Fibra de bambus este 100% degradabil“). La cump\rat\urile de cafea „fairtrade“ trebuie s\ fi sigur c\ boabele de cafea au fost culese de oameni p\nt\ii corect [i c\ veniturile \i ajut\ s\ dezvolte o agricultur\ sustenabil\.

Cam a\]a s-ar descrie moda cump\rat\urilor etice – procesul prin care oamenii p\ntesc mai mult pentru luxul de a avea con\tiin\]a mai curat\]. Cele mai proaspete apar\]ii \n liga produselor fr\ probleme de etic\ s\nt bijuteriile, de care consumatorii au devenit [i mai con\]tien\]i de la apari\]ia filmului *Blood Diamond* cu Leonardo di Caprio.

Exist\ o pia\]a \n cre\tere a bijuteriilor morale. „Clien\]ii nu [tiu c\ o verighet\ c\ntre\te zece grame, dar este responsabil\ pentru trei tone de def\uri toxice“,

declara pentru Reuters unul dintre antreprenorii care au decis s\ investeasc\ \n pia\]a aurului verde. Clien\]ii s\i cump\rat\ii nu doar o bijuterie, ci contribuie la bun\starea unei comunit\]i subdezvoltate din nord-estul Columbiei, ai c\rei cooperativ\ de mineri furnizeaz\ materia prim\ pentru bijuterii. Cump\rat\orii li se garanteaz\, de exemplu, c\ pentru extragerea aurului nu a fost folosit mercur, explic\ndu-li-se pe larg care s\nt dezechilibrele ecologice pe care le provoac\ astfel de mine de aur. Fiecare produs are o etichet\ prin care se certfic\ provenien\]a „verde“ a produselor sau materiilor prime.

Diamante fr\ victime

Pe prima pagin\ a site-ului companiei, mai vizibile dec\t cataloage posh cu bijuterii de lux, se poate citi un protest \mpotriva diamantelor importate din Canada, al treilea produc\tor de diamante din lume. Compania declar\ \n mod public c\ nu va folosi diamante din Canada, deoarece acestea s\nt extrase de pe teritorii care au fost preluate fr\ consim\]mentul locuitorilor din zon\ [i c\ numero\]i canadieni [i activi\]ti se opun distrugerii p\mnturilor din Nord-Vest, \n c\utarea diamantelor.

COOLTURISME

M\nd\lina COCEA

De altfel, dintre toate pietrele pre\ioase, diamantele ridic\ cele mai multe semne de \ntrebare morale. Un film de mare succes realizat \n urm\ cu doi ani, *Blood Diamond*, cu Leonardo di Caprio \n rolul principal, a ar\at publicului realitatea \ns\ngurat\ a traficului de diamante din Sierra Leone, prin care s\nt finan\]ate conflicte armate cu mii de victime.

De\]i neag\ faptul c\ filmul ar fi avut un impact semnificativ asupra v\nz\riilor, compania De Beers, cel mai mare produc\tor de diamante din lume, a demarat un program adresat popula\]iei din Botswana, care se ocup\ cu extragerea diamantelor. Locuitorii s\nt \nv\]a\]i s\ taie, s\ [lefiuasc\, s\ v\nd\ [i s\ se g\ndeasc\ la marketingul produselor, astfel \nc\nt veniturile din afacerea diamantelor s\ nu se rezume la simpla lor extragere.

Merg\nd mai departe de at\ t, bijuterii „etici“ de la GreenCarat se declar\ deschis \mpotriva folosirii diamantelor naturale, at\ ta vreme c\ t exist\ tehnologia necesar\ pentru producerea celor sintetice, iar extragerea diamantelor provoac\ suferin\ e oamenilor [i naturii.

O alt\ companie din domeniu, Credo, care promoveaz\ reciclarea materialelor pre\ioase, are ca motto „nu ne intereseaz\ afacerea Credo, ci ethos-ul Credo“. Nu se [tie exact dac\ ethos-ul str\lucel\te mai tare pe degetele doamnelor sau nu, dar cu siguran\] v\steva nu este at\ de bun\ pentru domni\i cump\rat\orii: bijuteriile care ascult\ de etica lui Aristotel cost\ cu 10-15% mai mult.

VOI N-A\]I -NTREBAT
fr\ zah\r v\ | R | SPUNDE

BOBO

Training

Bun\ zlua. Cum v\ sim\]ii? Bine? Nu aud. Mai tare. A[a! Bravo! A[a trebuie s\ fi]i. Energici, plini de via]\. Vitalitate! For!\ \ncredere! \n primul r\nd trebuie s\ crede\]i \n voi [i \n ceea ce face\]i. Pentru c\ altfel nu ve\]i avea cum s\-\]i convinge\]i pe clien\]ii vo\]tri. Dac\ voi nu ve\]i fi convin\]i [i dedica\]i sut\ la sut\ meseriei de agent atunci nu ve\]i reu\]i niciodat\ s\-\]i convinge\]i pe clien\]ii de importan\]a produselor noastre. Pentru c\ oamenii au foarte mare nevoie de noi. \n s\ ei nu realizeaz\ lucrul acesta, [i de aceea trebuie ajutat\]i. S\ vedem care s\nt avantajele pe care le oferim. Un om obi\]nuit merge \n fiecare zi la serviciu. Zi de zi, el lucreaz\, se streseaz\, obose\]te [i, chiar dac\ nu-\]i d\ seama, pe termen lung \]i distruge via\]a. O singur\ mostr\ din minunatul nostru produs [i brusc nu mai trebuie s\ mearg\ la serviciu cel pu\]in c\teva zile. Se poate relaxa, s\ \nnumai \n pat, se uit\ toat\ ziua la televizor, \ntr-un cuv\nt, se reface. Varianta pentru cupluri are avantajul de a-\]i apropia pe so\]ii a c\ror c\snicie e pe cale s\ se destrame. Cu ajutorul produsului nostru ambii so\]i pot sta acas\, petrec\nd astfel mai mult timp \mpreun\, av\nd grij\ unul de cel\alt. \n 9 cazuri din 10 s-a demonstrat c\ acest lucru duce la refacerea c\sniciei. Imagina\]i-\]i un student \n sesiune: trebuie s\ \nve]e, s\ mearg\ la examene. O singur\ doz\ din produsul minune

[i dintr-odat\ studentul nu mai are cum s\ \nve]e, nu mai este nevoit s\ ias\ din camer\]. S\ ne imagin\m acum un proaspt\ t\ctic, speriat de noul s\u statut. Ia o doz\ din minunatul nostru produs [i brusc este obligat s\ stea departe de copil. \n loc s\ aib\ grij\ de el toat\ ziua, acum nu are voie s\ stea nici m\car \n aceea\]i camer\ cu copilul. Nici m\car la serviciu nu trebuie s\ mearg\, produsul nostru fiind at\ t de complex, \nc\nt ofer\ toate aceste avantaje \ntr-o singur\ folosire. Dar oamenii nu-\]i dau seama de aceste avantaje foarte importante pentru vie\]ile lor. De aceea trebuie s\ fi]i ni\]te agen\]i patogeni extrem de buni, s\ ave\]i tot timpul \ncredere \n ceea ce face\]i, pentru a insufla asta [i clien\]ilor vo\]tri [i, cine [tie, poate \ntr-o bun\ zi ve\]i r\sp\ndi chiar gripa spaniol\], de ce nu. Deocamdat\, la primele cursuri \nv\]m despre r\ceal\]. Asta a fost prima lec\]ie. M\ine discut\m despre branding [i pozi\]ionare. \ntreb\ri?

»Dac\ voi nu ve\]i fi convin\]i [i dedica\]i sut\ la sut\ meseriei de agent atunci nu ve\]i reu\]i niciodat\ s\-\]i convinge\]i pe clien\]ii de importan\]a produselor noastre.

Suplimentul DE CULTURA

Marc\ \nregistrat – Editura Polirom [i „Ziarul de la\]. Proiect realizat de Editura Polirom \n colaborare cu „Ziarul de la\”. Suplimentul se distribuie gratuit \mpreun\ cu „Ziarul de la\”.

Adres\]: Ia\]i, B-dul Carol I, nr. 4, etaj 3, CP 266, tel. 0232/ 214.100, 0232/ 214.111, fax: 0232/ 214.111

Colegiul editorial: Emilia Chiscop, Florin L\z\rescu, Lucian Dan Teodorovici (senior editor)

Redactor [ef: George Onofrei

Redactor [ef adjunc\]: Anca Baraboi

Secretar general de redac\]ie: Florin Iorga

Rubric permanent:

Adriana Babe\]i, Bobi [i Bobo (FV\ zah\r), Emil Brumaru, Ruxandra Cesereanu, Emilia Chiscop, M\nd\lina Cocea, Daniel Cristea-Enache, Radu Pavel Gheo, Casiana Ion\]i, Florin L\z\rescu, Diana Soare, Lucian Dan Teodorovici, Luiza Vasiliu, Constantin Vic\].

Carte: Doris Mironescu, C. Rogozanu, Bogdan-Alexandru St\nescu.

Muzic\]: Victor Eskenasy, Dumitru Ungureanu.

Film: Iulia Blaga. Teatru: Mihaela Michailov. Arte vizuale: Matei Bejanaru, Marius Babias. Caricatur\]: Lucian Amar\]ii (Jup).

Grafic\]: Ion Barbu. TV: Alex Savitescu.

Edi\]ia de la\]: Andreea Archip

Publicitate: Oana Asaftei, tel. 0232/ 252294

Distribu\]ie / Abonamente: Mihai S\rbu, tel. 0232/ 271333. Media Distribution S.R.L., tel. 0232/ 216112

„Suplimentul de cultur\” este \nscris \n Catalogul presei interne la pozi\]ia 2378. Pentru abonamente v\ pute\]i adresa oric\rei Agen\]ii Rodi-pet din Jar\ sau oric\ru\]i oficiu po\]tal. Citi\]torii din str\n\]tate se pot abona la adresa: export@rodi-pet.ro.

Tarife de abonament: 18 lei (180.000) pentru 3 luni; 36 lei (360.000) pentru 6 luni; 69 lei (690.000) pentru 12 luni

Tipar: Print Multicolor

Responsabilitatea juridic\] pentru con\]inutul articolului \]i apar\]ine autorului \]. „Suplimentul de cultur\” utilizeaz\ fluxurile de [tri Newsin \]i Manuscrisele primite la redac\]ie nu se \napolaz\]